

ARCHEOLOGISCHE EVALUATIE VAN HET BODEMARCHIEF AAN DE BROUWERIJSTRAAT TE KORTENBERG (PROV. VLAAMS-BRABANT)

ARCHEOLOGIENOTA VERSLAG VAN RESULTATEN

ABO Archeologische Rapporten 1580

Rapport opgemaakt door: Bénédicte Cleda

Kontichsesteenweg 38

B-2630 Aartselaar

juni 2021

Dossiernr: 31099.R.01

Projectcode OE: 2021E307

COLOFON

Titel

Archeologische evaluatie van het bodemarchief aan de Brouwerijstraat 49-59 te Kortenberg
(prov. Vlaams-Brabant)

Auteurs

Bénédicte Cleda

Projectnummer

- 31099 (intern)
- 2021E307 (Agentschap Onroerend Erfgoed)

Plaats en Datum

Aartselaar, juni 2021

Reeks en nummer

ABO archeologische rapporten 1580

ISSN 2406-3940

RAPPORTFICHE

Template

Versies		
Versie	Datum	Status
v0	4/06/2021	Interne draft
v1	4/06/2021	Externe draft
v2	9/06/2021	Definitieve versie

Projectteam	
<i>Functie</i>	<i>Naam</i>
Projectleider	Bénédicte Cleda
Business Unit Manager	Toon Moeskops
Kwaliteitscontrole	Anouk Van der Kelen
Director	Patrick Hambach

INHOUD

Verslag van Resultaten	7
1 Inleiding	7
1.1 Thesaurus	7
1.2 Administratieve gegevens	7
1.3 Doel van het onderzoek	8
1.4 Aanleiding van het onderzoek	8
1.5 Afbakening onderzoeksgebied	8
1.6 Onderzoeksstrategie	10
2 Aard van de bedreiging	11
2.1 Huidige situatie	11
2.2 Toekomstige situatie	12
3 Assessmentrapport: Landschappelijke analyse	16
3.1 Topografische situering	16
3.2 Bodemkundige situering	19
4 Assessmentrapport: archeologische voorkennis	26
4.1 Inventarissen onroerend erfgoed	27
4.2 Cartografische Bronnen	32
4.3 Recente landschapsveranderingen	37
5 Besluit	39
5.1 Interpretatie en datering	39
5.2 Inschatting potentieel tot kennisvermeerdering	39
5.3 Samenvatting	40
6 Kwaliteitscontrole en ondertekening	41
7 Bibliografie	42

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1: Meest recente orthofoto met aanduiding van het studiegebied.	9
Figuur 2: GRB met aanduiding van het studiegebied.	9
Figuur 3: Kadasterplan met aanduiding van het studiegebied.	10
Figuur 4: Orthofoto met aanduiding van het studiegebied.	11
Figuur 5: Toekomstige situatie diepgaande bodemingrepen: nieuwbouwkelder.	12
Figuur 6: Situatieschets van de geplande werken met gebouwen A en B (straatzijde) en gebouwen C, D en E (binnengebied), de groenzone en verhardingen (terrassen, paden, toegangsweg en koer met fietsenstallingen) (Bron: Initiatiefnemer 2021).	13
Figuur 7: Situatieschets van de geplande werken met aanduiding van de kelder (Bron: Initiatiefnemer 2021).	14
.....	15
Figuur 8: Snede nieuwbouw (Bron: Initiatiefnemer 2021).	15
Figuur 10: Luchtfoto met aanduiding van het studiegebied. De nummers corresponderen met de hoogteprofielen die in Figuur 10 – 11 worden weergegeven.	17
Figuur 11: Het hoogteprofiel noord-zuid (Geopunt 2021).	17
Figuur 12: Het hoogteprofiel west-oost (Geopunt 2021).	17
.....	18
Figuur 13: DHMVII met waterlopen en aanduiding van het studiegebied.	18
Figuur 14: Skyview met aanduiding van het studiegebied.	18
Figuur 15: Gedigitaliseerde bodemkaart met aanduiding van het studiegebied.	19
Figuur 16: Boorplan ter hoogte van het studiegebied uitgevoerd door ABO nv in 2012 (ABO nv 2012)	20
Figuur 17: Boring uitgevoerd door ABO nv in 2012 (ABO nv 2012)	20
Figuur 18: Quartairgeologische sequentie ter hoogte van het studiegebied (Bron: Geopunt 2021)	21
Figuur 19: Gedigitaliseerde Quartairgeologische kaart met aanduiding van het studiegebied.	22
Figuur 20: Gedigitaliseerde Tertiair geologische kaart met aanduiding van het studiegebied.	23
Figuur 21: Bodemerosiekaart met aanduiding van het studiegebied.	24
Figuur 22: Bodembedekkingskaart (2015) met aanduiding van het studiegebied.	25
Figuur 23: Tabel met geraadpleegde bronnen (Inventaris Onroerend Erfgoed 2021).	26
Figuur 24: Inventaris Onroerend Erfgoed in de nabije omgeving van het studiegebied.	27
Figuur 25: Tabel met de locatie van het bouwkundig erfgoed in de regio (< 500m).	28
Figuur 26: Overzicht van de beschermde monumenten binnen een straal van 500m	28
Figuur 27: Overzicht van de beschermde stads- en dorpsgezichten binnen een straal van 500m	28
.....	28
Figuur 28: DHMVII met aanduiding van de CAI-locaties en de bekrachtigde archeologienota's en nota's in de omgeving van het studiegebied.	29
Figuur 29: Overzichtstabel CAI binnen een straal van 200m	29
Figuur 30: De abdij van Kortenbergh weergegeven op de Sanderuskaart (ca. 1659)	30
Figuur 31: De abdij van Kortenbergh in de huidige situatie (Erfgoedhuis Kortenbergh vzw, 2017).	30
.....	30
Figuur 32: Fricxkaart met aanduiding van het studiegebied. De gele cirkel geeft aan waar het studiegebied eigenlijk hoort te liggen.	33
.....	33
Figuur 33: Ferrariskaart met aanduiding van het studiegebied.	33
Figuur 34: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het studiegebied.	34

Figuur 35: Vandermaelenkaart met aanduiding van het studiegebied.	35
Figuur 36: Poppkaart met weergave van het studiegebied.	36
Figuur 37: Orthofotomozaïek (kleinschalige zomeropname uit 1971) met weergave van het studiegebied.	37
Figuur 38: Orthofotomozaïek (kleinschalige zomeropnamen genomen in juli 1990) met weergave van het studiegebied.	38
Figuur 39: Orthofotomozaïek (grootschalige winteropnamen uit 2013) met aanduiding van het studiegebied.	38

VERSLAG VAN RESULTATEN

1 INLEIDING

1.1 THESAURUS

Bureauonderzoek, Kortenberg, abdij van Kortenberg, Brouwerijstraat, deels vervolgonderzoek, deels vrijgave.

1.2 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectcode	Onroerend Erfgoed: 2017E124
ISSN-nummer	2406-3940
Erkend Archeoloog	ABO nv
Erkenningsnummer	OE/ERK/Archeoloog/2017/000167
Naam + adres onderzoeksgebied	
- straat + nr.:	Brouwerijstraat 49-61 (oneven)
- postcode :	3070
- fusiegemeente :	Kortenberg
- land :	België
Lambertcoördinaten (EPSG:31370)	
Kadaster	
- Gemeente :	Kortenberg
- Afdeling :	1
- Sectie :	B
- Percelen :	B172h ⁵ ; B172m ⁵ ; B172z ⁵ ; B172t ³ ; B172a ⁶ ; B172v ⁵
Onderzoekstermijn	Juni 2021

1.3 DOEL VAN HET ONDERZOEK

Het doel van de archeologienota is nagaan in hoeverre het archeologisch archief dat potentieel aanwezig is op een terrein is bedreigd door een nakende ingreep in de bodem. Het onderzoek heeft drie objectieven. Ten eerste wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van de site. Daarnaast wordt nagegaan welke bewaring we kunnen verwachten van deze archeologische resten. Ten derde wordt nagegaan wat de impact van de geplande ingreep in de bodem zal zijn op deze resten.

De gegevens voor deze analyse worden gehaald uit bestaande en ontsloten landschappelijke, bouwkundige en archeologische inventarissen en kaarten in combinatie met de plannen geleverd door de opdrachtgever. Op basis van de resultaten van dit onderzoek zal een advies worden geformuleerd voor eventueel archeologisch vervolgonderzoek; in situ bewaring of vrijgave van het terrein.

1.4 AANLEIDING VAN HET ONDERZOEK

Deze archeologienota is een aanpassing van een project waarvoor reeds een archeologienota (ID 4069) opgesteld werd en waarvan akte werd genomen. De huidige archeologienota kwam tot stand in opdracht van de opdrachtgever naar aanleiding van een nieuwbouwproject met ondergrondse garage aan de Brouwerijstraat 49-61 te Kortenbergh. Doordat de oppervlakte van de percelen waarop deze ingreep betrekking heeft de grens van 3.000m² overschrijdt en de ingreep in de bodem de grens van 1.000m² overschrijdt buiten een archeologische zone, moet er in het kader van het nieuwe Onroerend Erfgoeddecreet voorafgaand aan een bouwvergunning, een archeologienota worden opgemaakt om het archeologisch potentieel te evalueren (art. 5.4.1. Onroerend Erfgoeddecreet). Hierbij wordt bijgevolg een archeologienota opgemaakt op basis van bureauonderzoek.

1.5 AFBAKENING ONDERZOEKSGBIED

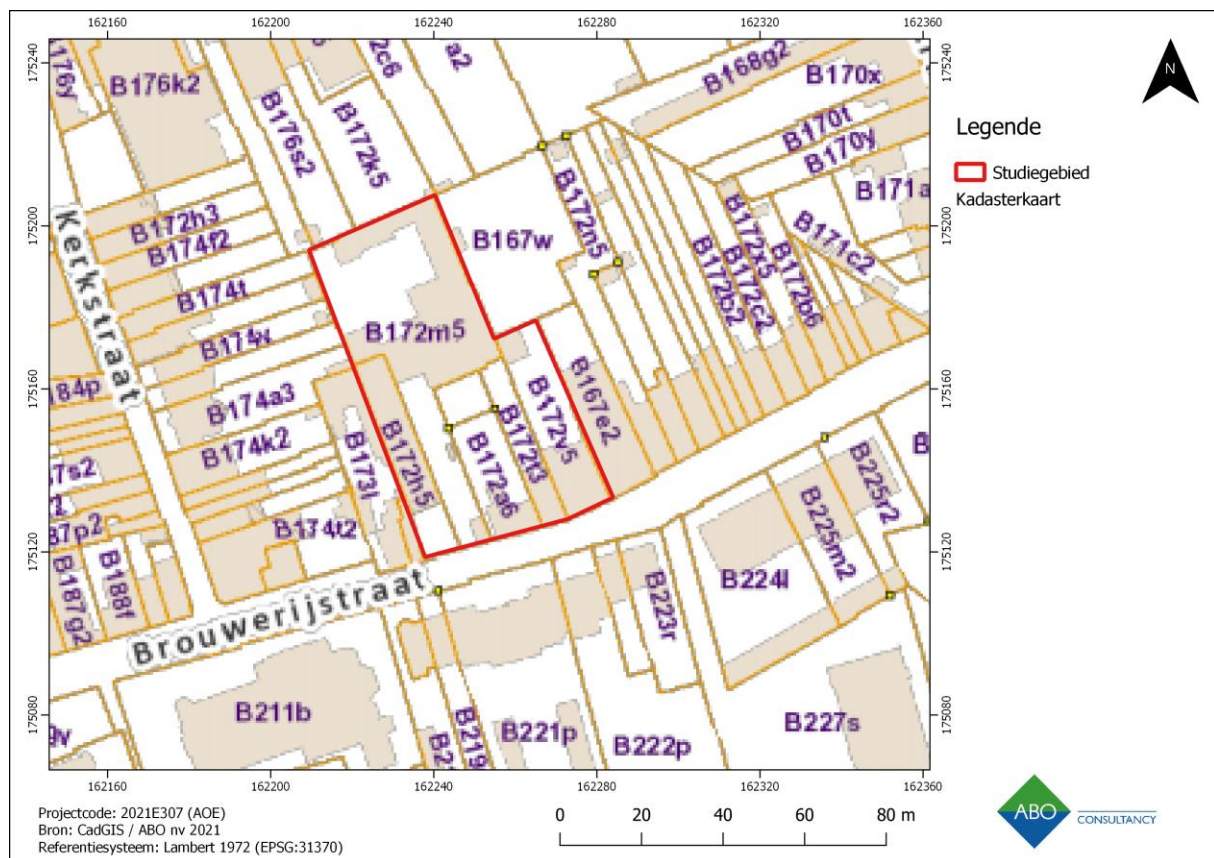
De afbakening van het studiegebied stemt overeen met de perceelgrenzen waarop de geplande werken zullen plaatsvinden. Dit zijn de percelen B172h⁵; B172m⁵; B172z⁵; B172t³; B172a⁶, B172v⁵.

Figuur 1: Meest recente orthofoto met aanduiding van het studiegebied.

Figuur 2: GRB met aanduiding van het studiegebied.

1.6 ONDERZOEKSSTRATEGIE

Volgende twee stappen worden ondernomen om een archeologisch verwachtingsprofiel op te stellen:

- 1) Een analyse van de bestaande en ontsloten landschappelijke gegevens plaatst het studiegebied in een breder landschappelijk kader (hfst. 3). Hiervoor werden zowel kaartmateriaal als literaire bronnen geconsulteerd.
- 2) Een analyse van de bestaande en ontsloten historische en archeologische gegevens geven inzicht in het archeologisch potentieel van het studiegebied (hfst. 4). Hierbij werden voornamelijk inventarissen onroerend erfgoed en historische kaarten geraadpleegd.

Het archeologisch verwachtingsprofiel wordt vervolgens geconfronteerd met de aard van de geplande werken teneinde de impact van deze werken te bepalen en een advies te formuleren.

2 AARD VAN DE BEDREIGING

2.1 HUIDIGE SITUATIE

Het studiegebied bestaat momenteel uit enkele leegstaande woningen met aangrenzende tuinen en leegstaande werkplaatsen. De woningen aan de straatzijde zijn voorzien van een kelder. De werkplaatsen in het noorden zijn niet voorzien van een kelder en zijn gefundeerd tot 2.5m diepte. Deze werkplaatsen werden vroeger gebruikt voor het reinigen van werkhandschoenen. De grond is nog niet volledig in eigendom van de opdrachtgever.

Figuur 4: Orthofoto met aanduiding van het studiegebied.

2.2 TOEKOMSTIGE SITUATIE

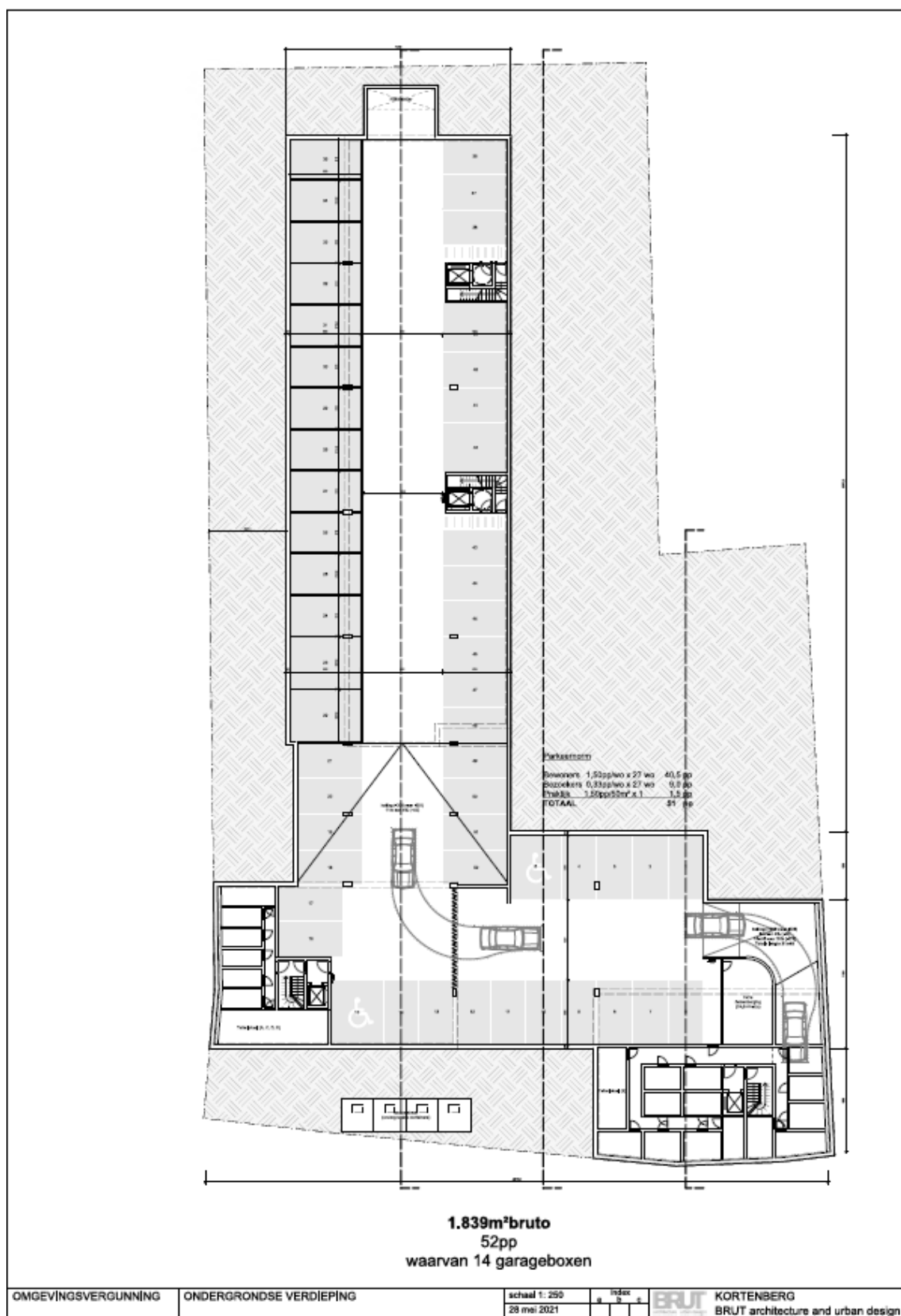
Alle woningen en werkplaatsen zullen gesloopt worden, inclusief de kelders en funderingen. De totale oppervlakte van de bodemingrepen bedraagt 3.465m². Er wordt een nieuwbouwproject van acht woonunits gepland met een ondergrondse kelder die een oppervlakte van 1.785m² beslaat. De maximale bodemingreep hiervoor is -3.1 à -3.3mMV. De nieuwbouw zal bestaan uit gebouwen A en B in drie verdiepingen aan de straat en gebouwen C, D en E in twee verdiepingen in het binnengebied. Daarnaast wordt ook een groenzone voorzien met enkele bomen, waarbij de bodemingreep zich tot de teelaarde beperkt en plaatselijk dieper voor het planten van de bomen. Voor de aanleg van de verhardingen, namelijk toegangspaden en -weg, terrassen, een koer en fietsenstallingen binnen de groenzone wordt een bodemingreep van -0.6mMV voorzien (Figuur 5 - 8). Hierbij dient echter ook rekening te worden gehouden met compactie door werfverkeer bij de terreinaanlegwerken.

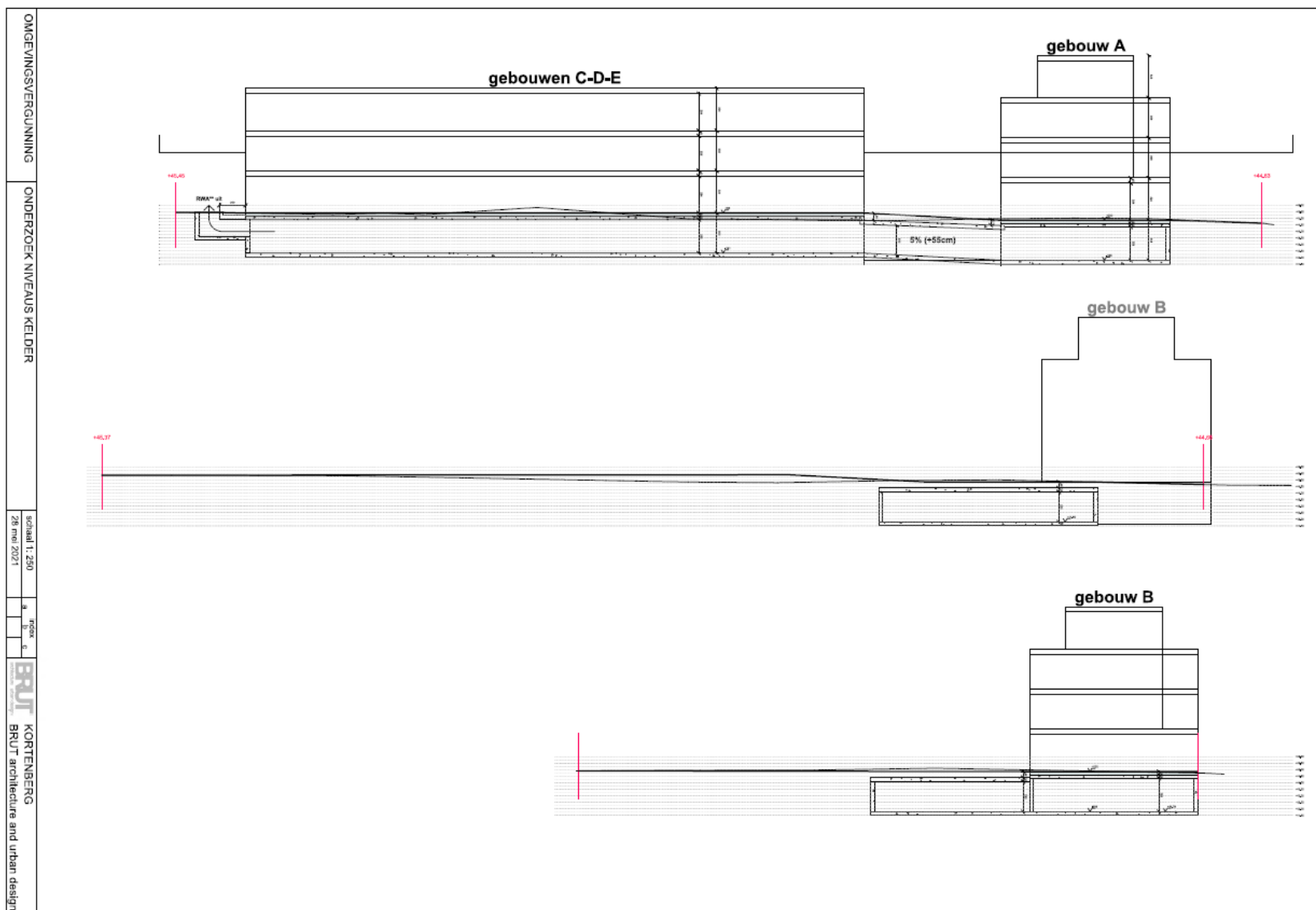
Figuur 5: Toekomstige situatie diepgaande bodemingrepen: nieuwbouwkelder.

Figuur 6: Situatieschets van de geplande werken met gebouwen A en B (straatzijde) en gebouwen C, D en E (binnengebied), de groenzone en verhardingen (terrassen, paden, toegangsweg en koer met fietsenstallingen) (Bron: Initiatiefnemer 2021).

Figuur 7: Inplantingsplan kelder (Bron: Initiatiefnemer 2021).

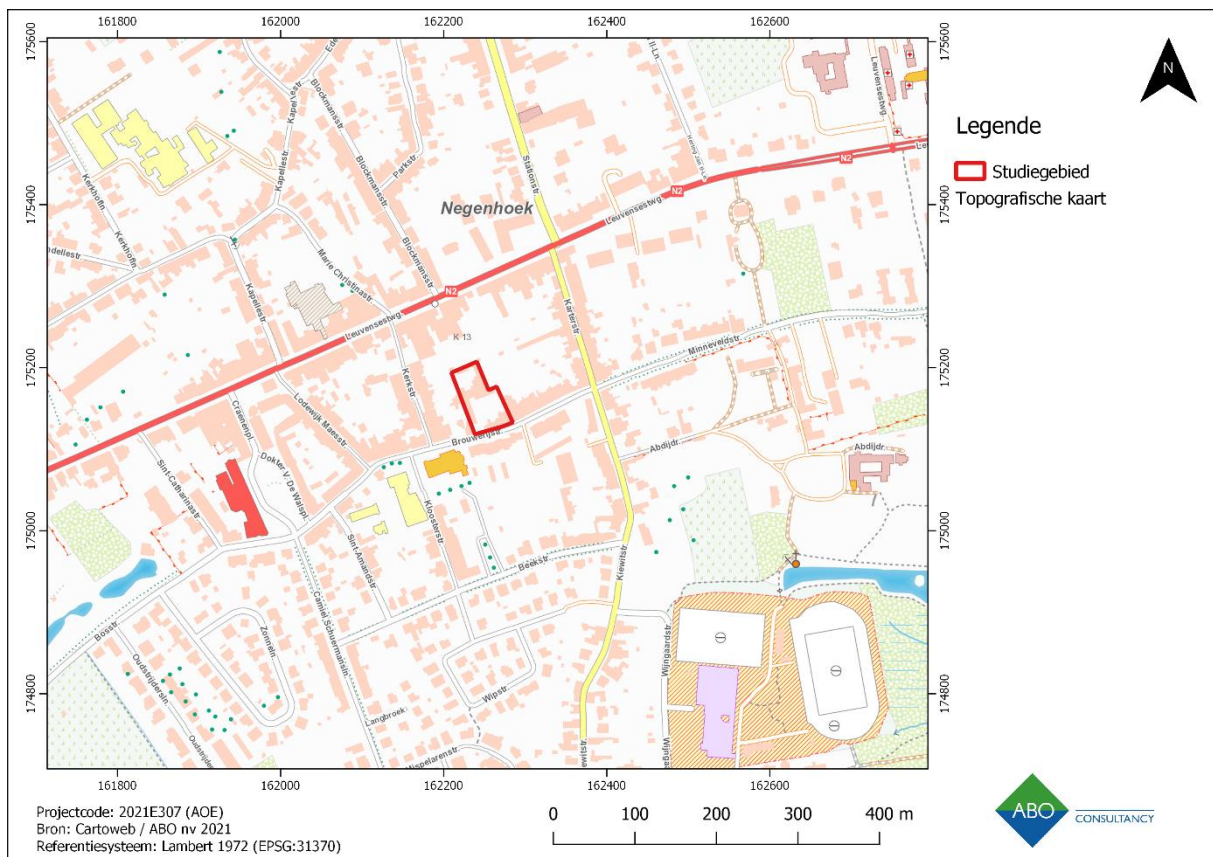
Figuur 8: Snede nieuwbouw (Bron: Initiatiefnemer 2021).

3 ASSESSMENTRAPPORT: LANDSCHAPPELIJKE ANALYSE

3.1 TOPOGRAFISCHE SITUERING

3.1.1 TOPOGRAFIE

Het studiegebied is gelegen in Kortenberg (Vlaams-Brabant), ten zuiden van de spoorlijn Brussel-Leuven en ten noorden van de E40. De fusiegemeente bestaat uit de deelgemeentes Kortenberg (W), Erps-Kwerps (N), Everberg (ZO) en Meerbeek (O). De luchthaven van Zaventem bevindt zich op ca. 1.6km ten noordwesten van het studiegebied. Op de kaart van de traditionele landschappen wordt het gebied omschreven als het Land van Bertem-Kortenberg. Kortenberg bevindt zich in de overgangszone tussen de Brusselse verstedelijking in het westen en het meer agrarische landschap in het oosten. Op minder dan 500m ten oosten van het studiegebied is de abdij van Kortenberg gelegen met daaraan grenzend het Plantsoenbos waar de Abdijbeek door stroomt. Kortenberg is in een lokale depressie gelegen, nabij de Molenbeek die in het zuiden van de gemeente stroomt (Figuur 9).

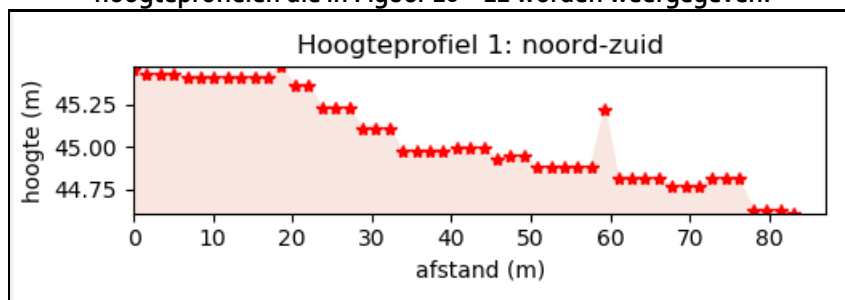
Figuur 9: Topografische kaart met aanduiding van het studiegebied.

3.1.2 HOOGTEVERLOOP

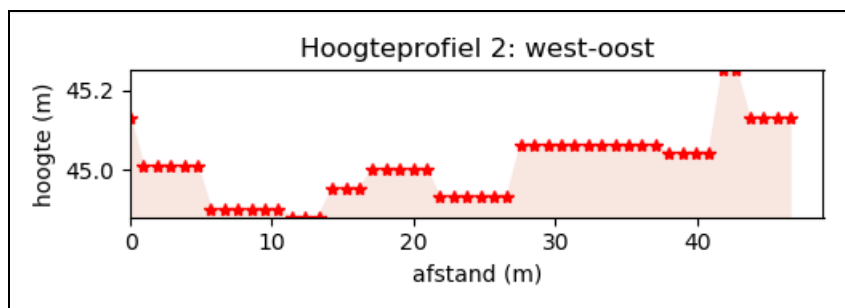
Het studiegebied is net ten noorden van het Brabants Plateau in Midden-België gelegen op ca. 45mTAW. De helling waarop het studiegebied is gelegen, daalt naar het zuiden toe en ook in het westen is het gebied lager gelegen. Op de skyviewkaart zijn hoogteverschillen van antropogene aard te bemerken binnen het studiegebied (Figuur 10 - 14).

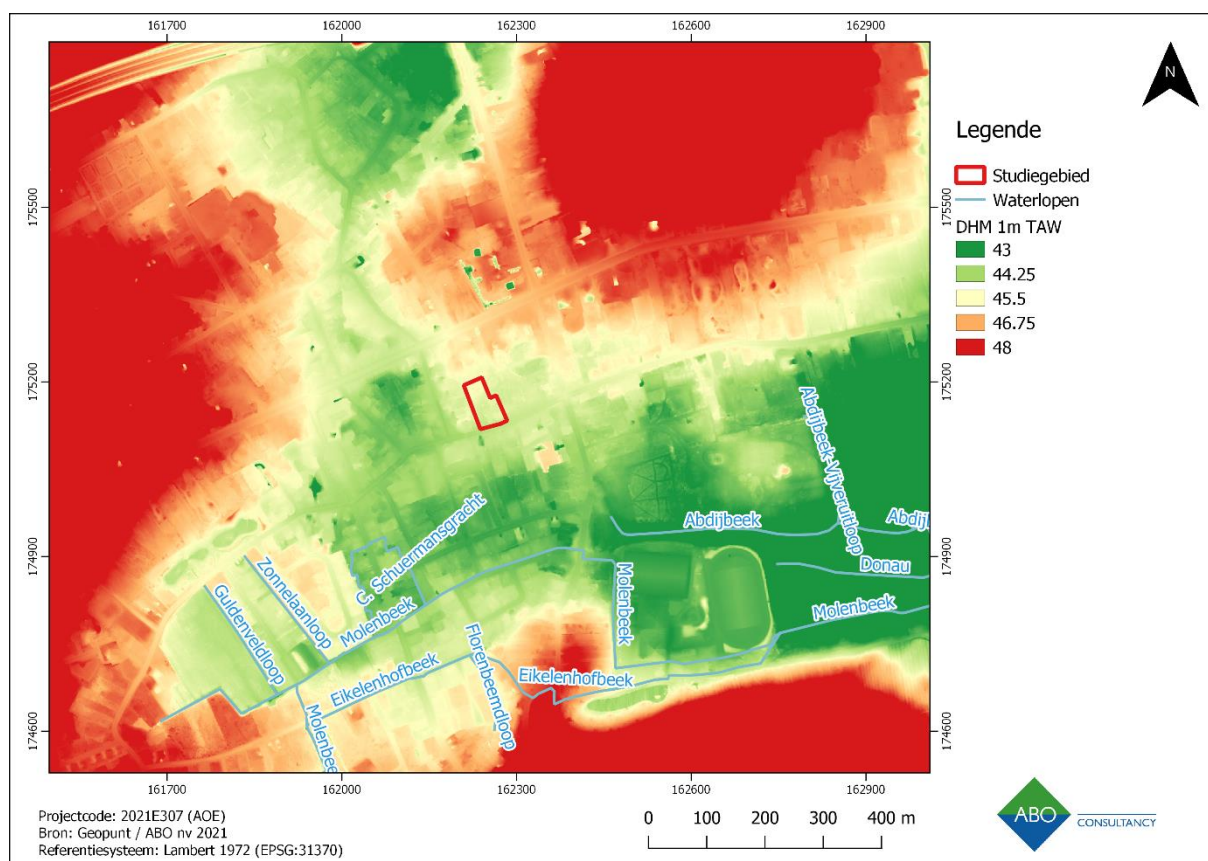
Figuur 10: Luchtfoto met aanduiding van het studiegebied. De nummers corresponderen met de hoogteprofielen die in Figuur 10 – 12 worden weergegeven.

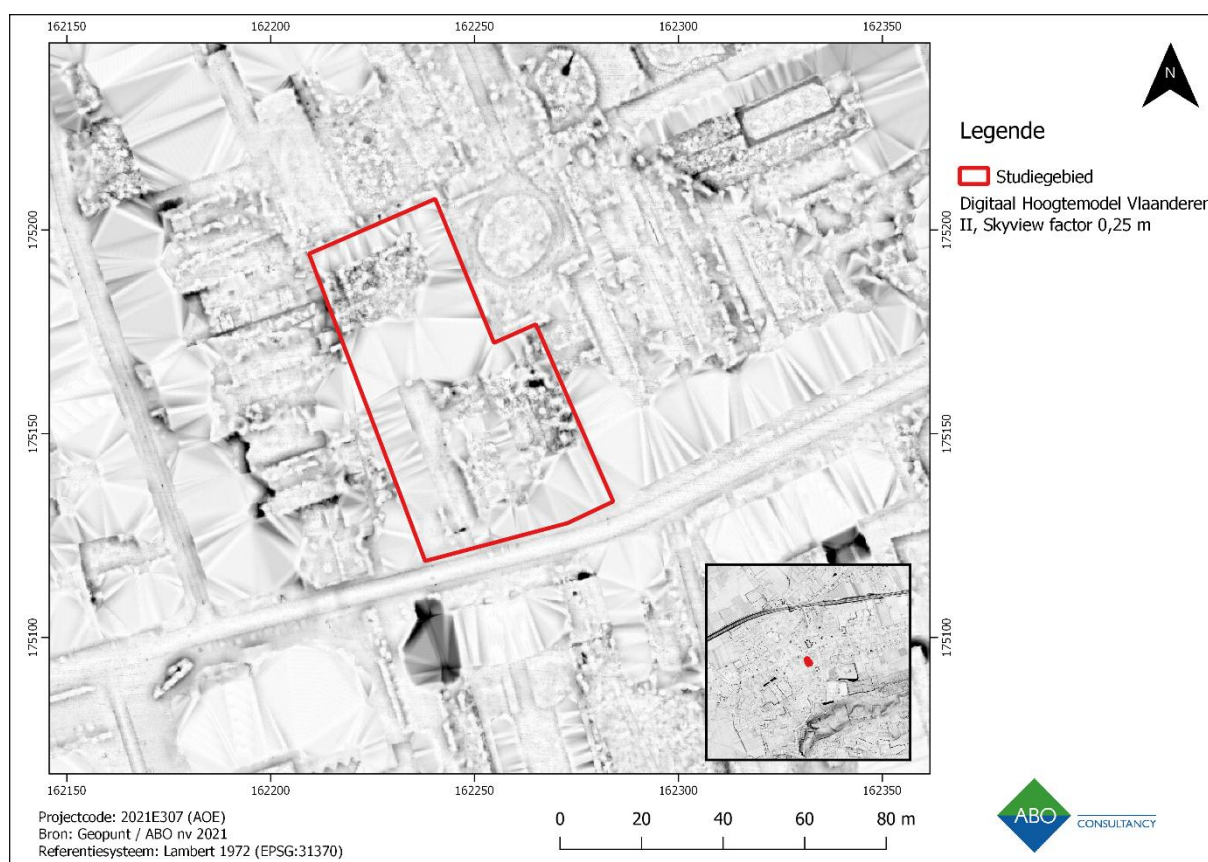
Figuur 11: Het hoogteprofiel noord-zuid (Geopunt 2021).

Figuur 12: Het hoogteprofiel west-oost (Geopunt 2021).

Figuur 13: DHMVII met waterlopen en aanduiding van het studiegebied.

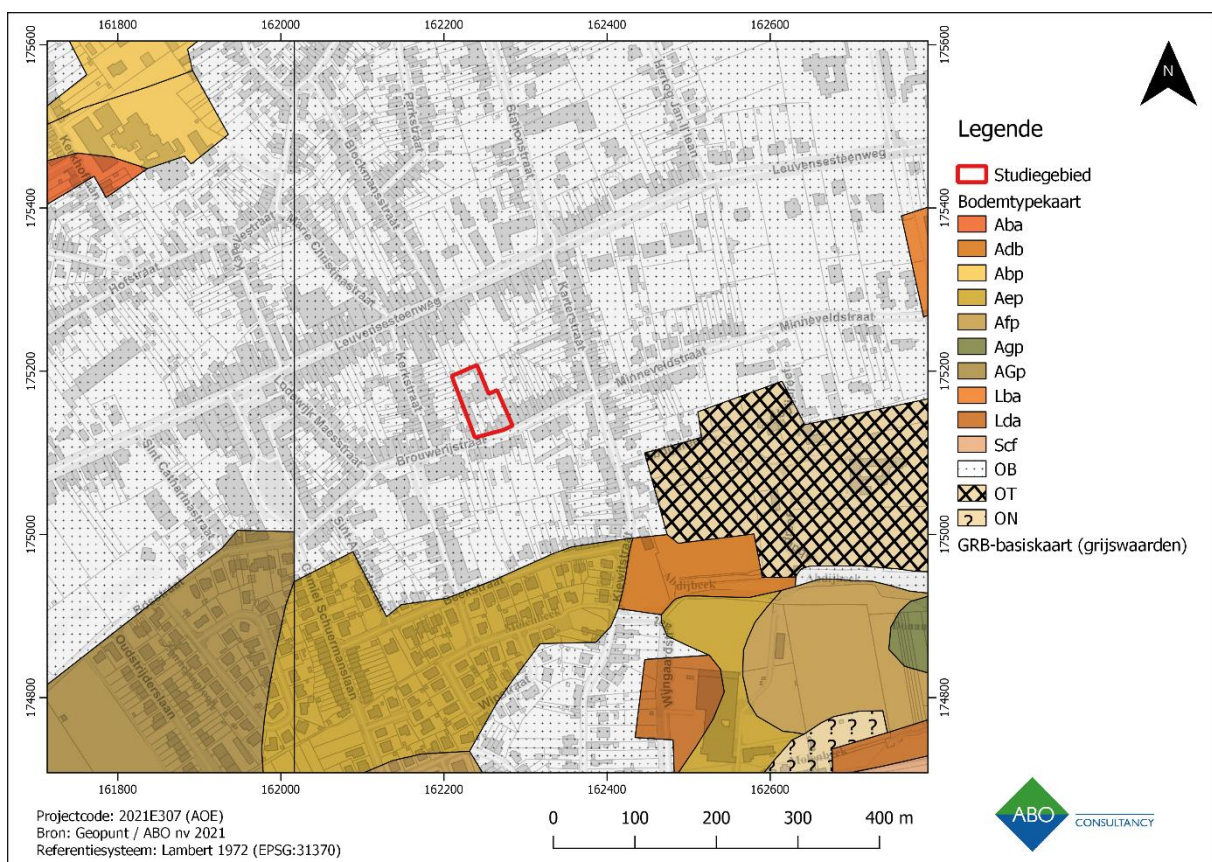

Figuur 14: Skyview met aanduiding van het studiegebied.

3.2 BODEMKUNDIGE SITUERING

3.2.1 BODEMKAARTEN

Het studiegebied is gelegen binnen een bebouwde zone (**OB**) waar het bodemarchief sterk veranderd is door menselijke ingrepen. Het is dus mogelijk dat de archeologische lagen reeds vernietigd zijn. Op grotere schaal bevindt Kortenbergh zich in de Brabantse leemstreek. In de directe omgeving zijn er droge leembodems (**Abp; Aba**) in het noorden en natte (**ADp; Aep; Afp; AGp; Lda**) leembodems in het zuiden. De droge leembodems zijn hoger gelegen, terwijl de natte leembodems lager gelegen zijn. In 2012 werd een milieuhygiënisch onderzoek¹ uitgevoerd door ABO nv, waarbij aan de hand van boringen werd vastgesteld dat de toplaag (tot -0.3 à -0.5mMV) bestond uit siltig zand, met daaronder zandig leem tot op een diepte van -3mMV. Hieruit blijkt dat het bodemarchief onverstoord is en mogelijke archeologische resten dus bewaard kunnen zijn. Ten zuidoosten van het studiegebied – ter hoogte van de abdij van Kortenbergh – is het terrein opgehoogd (**OT**) (Figuur 15 - 17).

Figuur 15: Gedigitaliseerde bodemkaart met aanduiding van het studiegebied.

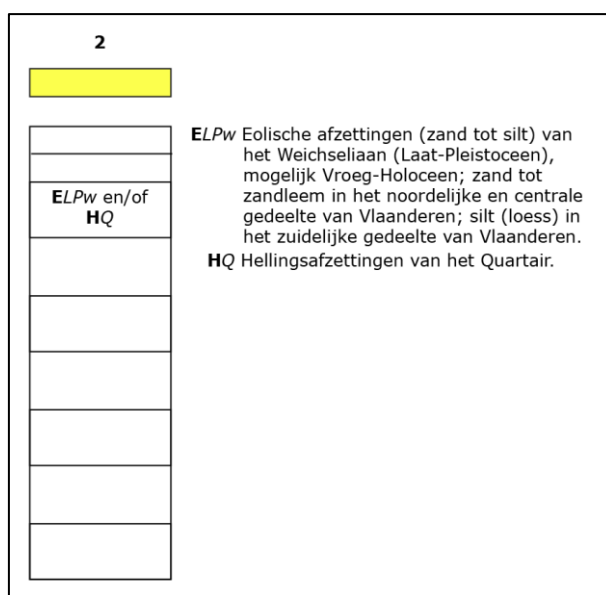
¹ Conformverklaring technisch verslag bij Grondbank vzw nr. 2004-12-205237 (ABO Ref. 12/13577).

3.2.2 QUARTAIRGEOLOGISCHE KAART

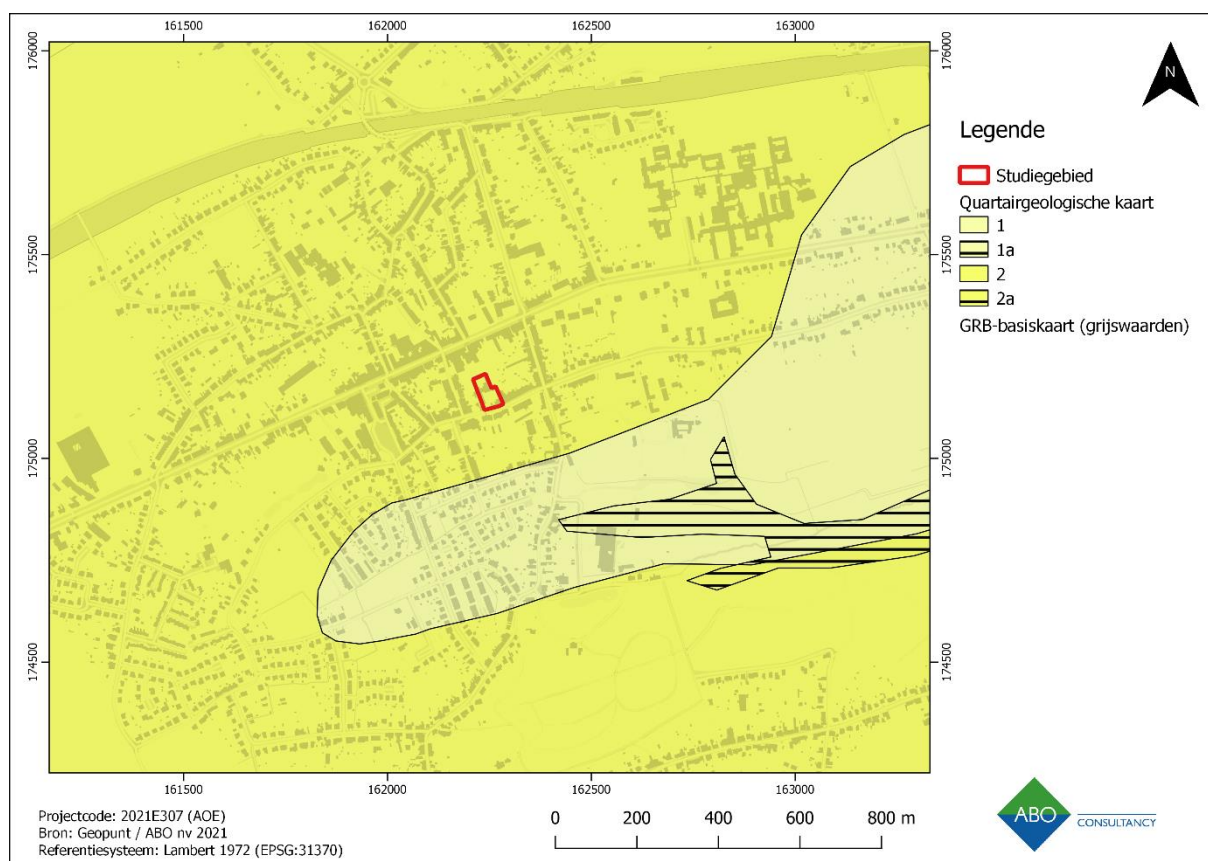
Binnen het studiegebied wordt de Quartaire ondergrond gekarteerd als type 2 (Figuur 18 - 19). Het Quartaire pakket is ca. 4m ter hoogte van het studiegebied en bestaat voornamelijk uit Brabantse leem dat tijdens het Weichseliaan werd afgezet door noordenwinden. Deze eolische leemafzettingen bedekken Midden-België als een leemmantel. Tijdens een eerste afzettingsperiode in het Weichseliaan (Hesbayaan) was het klimaat vochtig en koud. Hierdoor werd de leem herwerkt, met een afwisselende afzetting van leem en zand (Haspengouwse leem). Een tweede afzettingsperiode in het Weichseliaan vond plaats tijdens het Brabantiaan. Dit was een koude, maar droge periode met weinig neerslag. Hierdoor bleef de leem liggen waardoor het Brabantse leemdek werd gevormd. Tijdens het Subatlanticum werd deze leem deels ontkalkt.

Tijdens het Holoceen steeg de temperatuur en ontstond een vochtig, gematigd klimaat met bronerosie, creep en oppervlakteafvoer als gevolg. De erosie werd verder ook versterkt door ontbossingen en leemontginning door de mens. Hierdoor ontstonden kleine depressies die opgevuld werden door afgespoelde leem (colluvium).

Het studiegebied ligt in een lager gelegen gebied ten noorden van het Brabants plateau, waar een dun pakket Brabantse leem kan verwacht worden bovenop een dik pakket Haspengouwse leem.

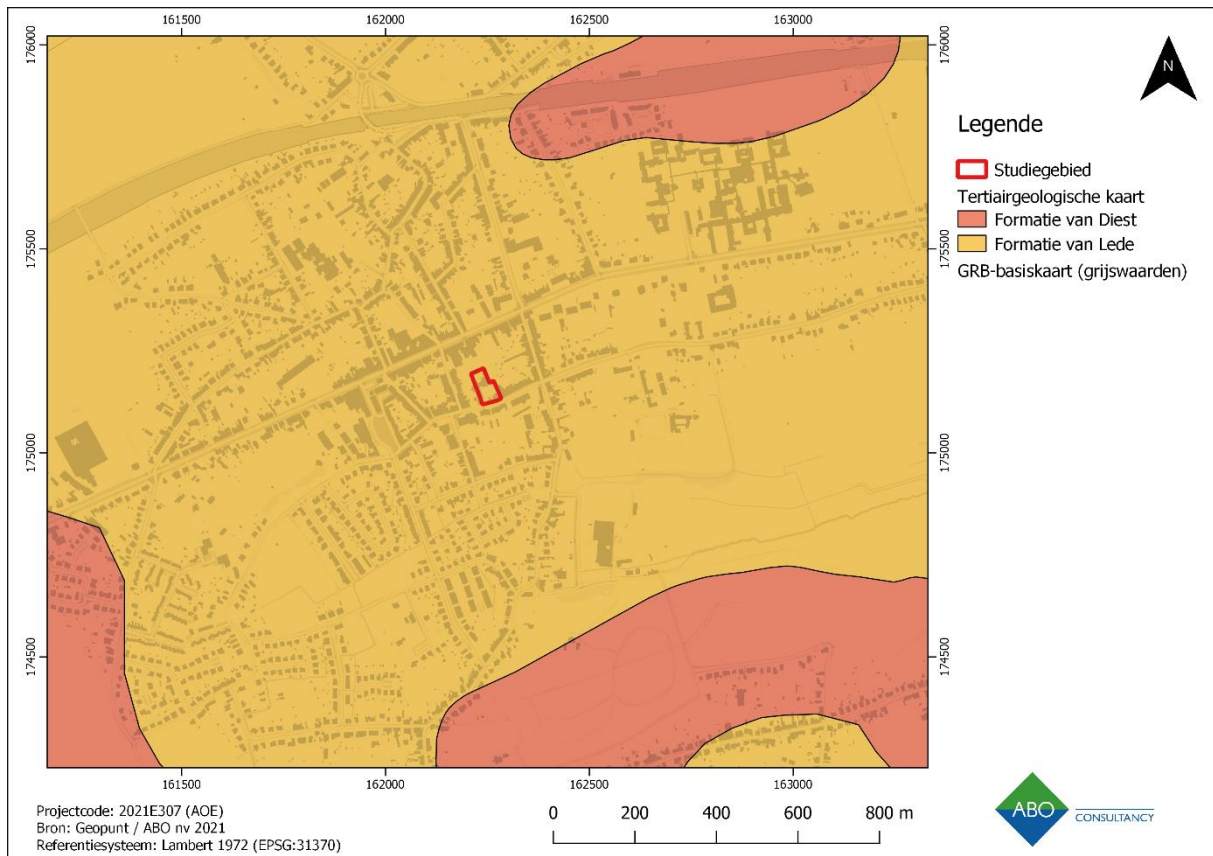
Figuur 18: Quartairgeologische sequentie ter hoogte van het studiegebied (Bron: Geopunt 2021)

Figuur 19: Gedigitaliseerde Quartairgeologische kaart met aanduiding van het studiegebied.

3.2.3 TERTIAIRGEOLOGISCHE KAART

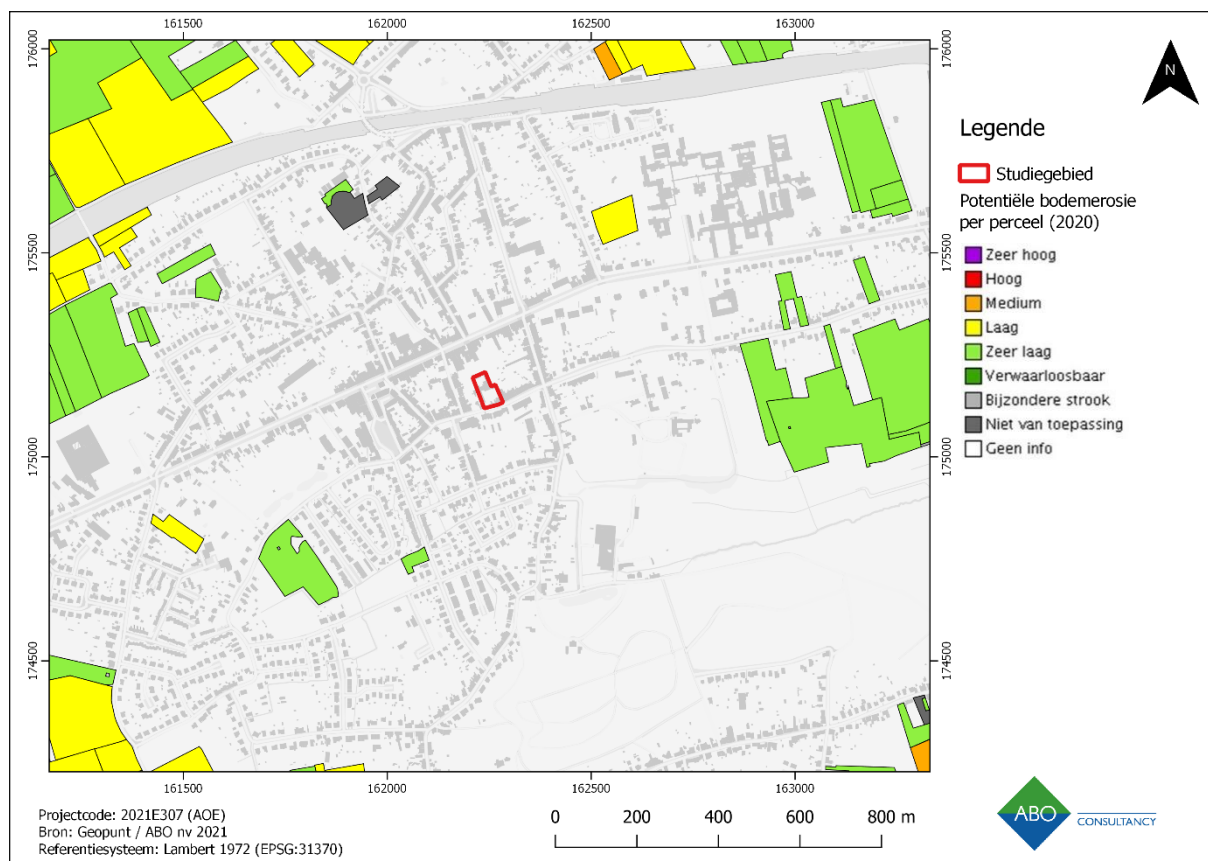
Het studiegebied is gelegen in de Formatie van Lede met enkele lokale ophogingen van de Formatie van Diest. Tijdens het Diestiaan vond een ophoging plaats van het terrein alsook een eustatische zeebeweging die de erosiebasis van de rivieren verlaagde. De ophoging tijdens het Diestiaan is nog steeds zichtbaar in het huidige landschap in de vorm van ijzerzandsteenbanken en Diestiaanheuvels (Figuur 20).

Figuur 20: Gedigitaliseerde Tertiair geologische kaart met aanduiding van het studiegebied.

3.2.4 BODEMEROSIEKAART

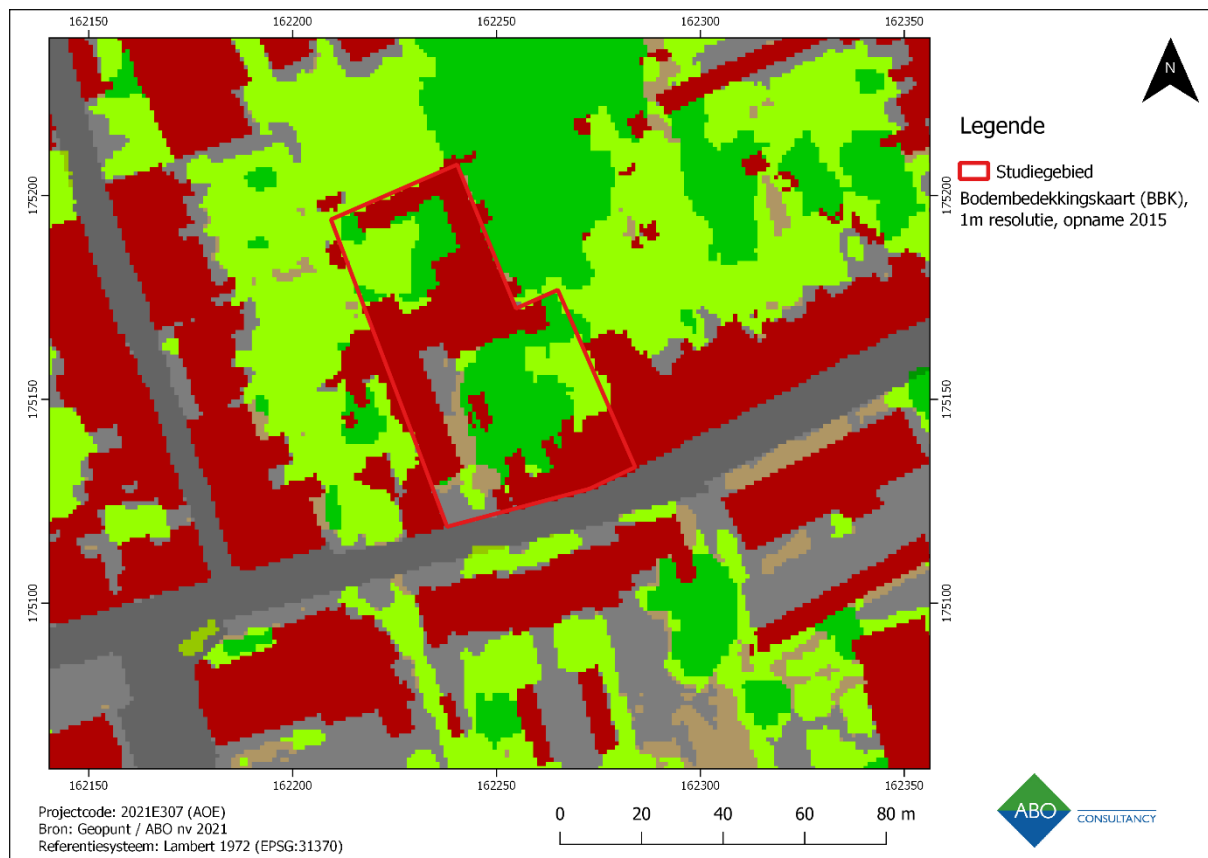
Er is geen informatie beschikbaar omtrent de bodemerosie ter hoogte van het studiegebied. De erosie in de nabije omgeving varieert echter tussen zeer lage en lage potentiële bodemerosie. Lokaal zijn er percelen met een matig tot hoge potentiële bodemerosie, maar slechts zeer sporadisch (Figuur 21).

Figuur 21: Bodemerosiekaart met aanduiding van het studiegebied.

3.2.5 BODEMBEDEKKINGSKAART

Het studiegebied bevindt zich in de bebouwde kern van Kortenberg en deels akkerland. Het landschap wordt gekarakteriseerd door akkerland rondom de dorpskernen, hoewel er ook een industriezone gelegen is in Erps-Kwerps, ten noordoosten van het studiegebied en een loofbos (Plantsoenbos) ten zuidoosten van het studiegebied (Figuur 22).

Figuur 22: Bodembedekkingskaart (2015) met aanduiding van het studiegebied.

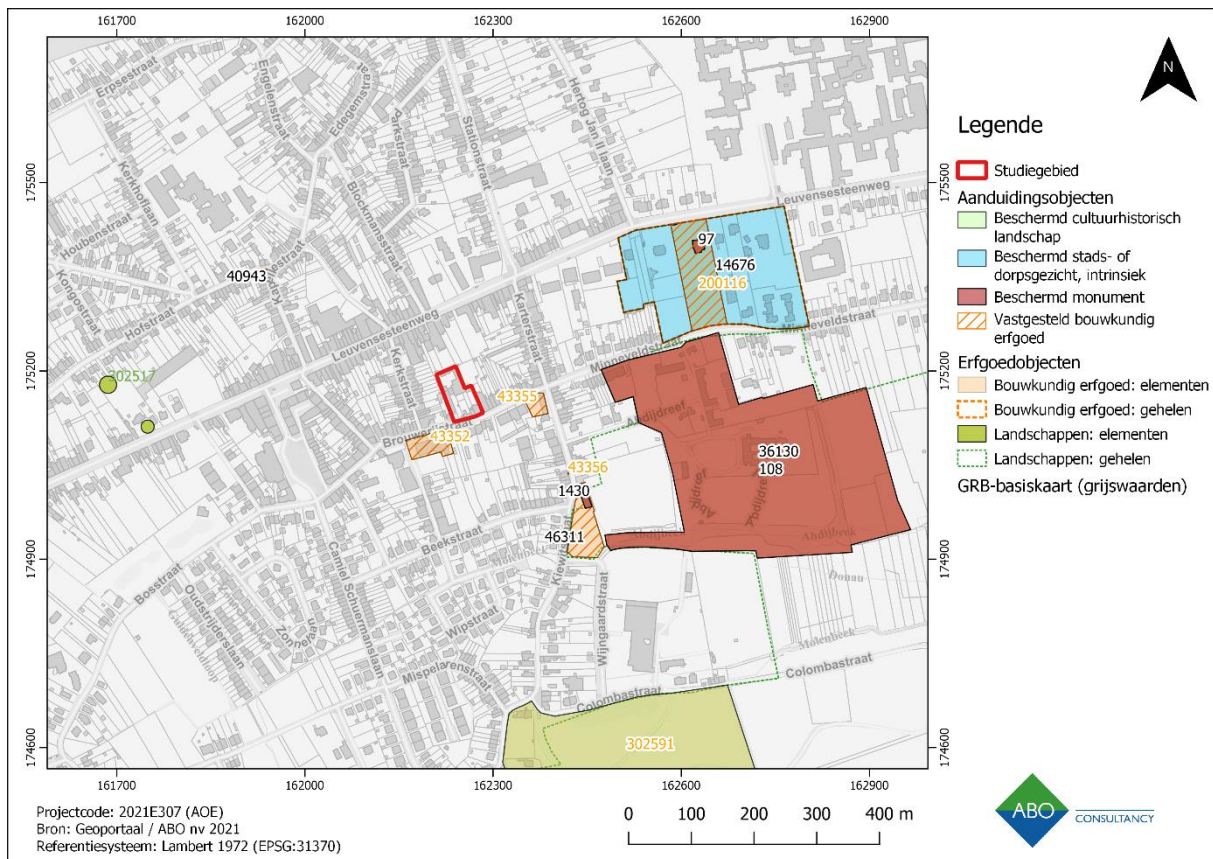
4 ASSESSMENTRAPPORT: ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

Geraadpleegde bronnen hoofdstuk 3 met betrekking tot archeologische voorkennis	Toelichting
Inventarissen	
Inventaris Archeologische zone	Buiten archeologische zone
Landschapsatlas	Niet relevant
Inventaris Bouwkundig erfgoed	Relevant, cf. 4.1.1
Beschermde stads- en dorpsgezichten	Geen beschermde stadsgezichten (< 500m)
Centraal Archeologische Inventaris	Relevant, cf. 4.1.2
Inventaris Historische stadskern	Buiten historische stadskern
Inventaris gebieden waar geen archeologie te verwachten valt (GGA)	Niet binnen GGA gelegen
Wereldoorlog relictten	Geen relictten in de buurt (< 1km)
Andere historisch/ archeologische relictten	Geen relictten in de buurt (< 1km)
Cartografische bronnen	
Frickxkaart (ca. 1745)	Niet relevant, niet gedetailleerd genoeg, maar wel vermeld, cf. 4.2.1
Ferrariskaart (ca. 1771-1778)	Relevant, cf. 4.2.2
Atlas der Buurtwegen (ca. 1841)	Relevant, cf. 4.2.3
Vandermaelen kaarten (1846-1854)	Relevant, cf. 4.2.4
Poppkaart (1842-1879)	Relevant, cf. 4.2.5

Figuur 23: Tabel met geraadpleegde bronnen (Inventaris Onroerend Erfgoed 2021).

4.1 INVENTARISSEN ONROEREND ERFGOED

4.1.1 BESCHERMDE, VASTGESTELDE EN WETENSCHAPPELIJKE INVENTARISSEN

Figuur 24: Inventaris Onroerend Erfgoed in de nabije omgeving van het studiegebied.

4.1.1.1 INVENTARIS BOUWKUNDIG ERFGOED

De abdij van Kortenbergh is het oudste en grootste bouwkundig erfgoed in de directe omgeving. De abdij dateert uit de 13de eeuw, hoewel enkele van de gebouwen werden aangepast of bijgebouwd in de 18de eeuw. In 1095 werd echter al vermelding gemaakt van een vestiging van kluizenaresen op de Curtenberg. Dit zou in de 13de eeuw de abdij van Kortenbergh worden. Daarnaast zijn er enkele religieuze gebouwen uit de 17de eeuw alsook een 20ste- eeuwse villa bewaard gebleven (Figuur 25).

ID	Omschrijving	Datering
43352	Parochiekerk Sint-Amandus	17 ^{de} / 20 ^{ste} eeuw
43353	Onze-Lieve-Vrouwekapel	17 ^{de} eeuw
43354	Abdijsite van Kortenbergh	Oorspronkelijk 13 ^{de} eeuw Huidig: 17-19 ^{de} eeuw
43355	Hoeve	17 ^{de} -18 ^{de} eeuw
43356	Zandstenen rondboogdeurtje	Eind 17 ^{de} – begin 18 ^{de} eeuw
43357	Pastorie	1634

200116	Villa Lurmann	1903
--------	---------------	------

Figuur 25: Tabel met de locatie van het bouwkundig erfgoed in de regio (< 500m)

4.1.1.2 *BESCHERMDE MONUMENTEN*

Alle beschermde monumenten werden reeds besproken bij het bouwkundig erfgoed (cf. 4.1.1) (Figuur 26).

ID	Omschrijving	Datering
108	Abdijsite van Kortenberg	Oorspronkelijk 13 ^{de} eeuw Huidig: 17-19 ^{de} eeuw
1430	Pastorie	1634
200116	Villa Lurmann	1903

Figuur 26: Overzicht van de beschermde monumenten binnen een straal van 500m

4.1.1.3 *BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN*

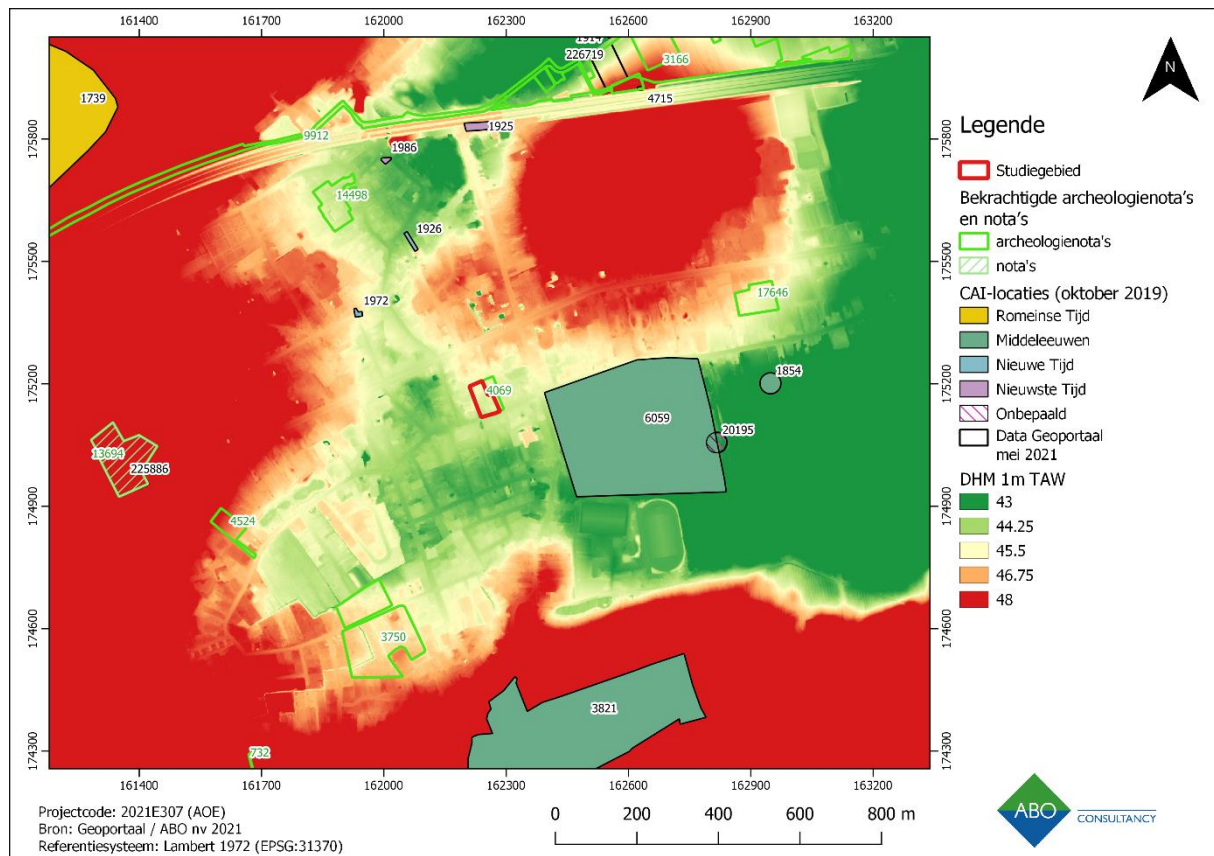
Ten noordoosten van het studiegebied bevindt zich een ensemble van villa's uit het einde van de 19de en begin van de 20ste eeuw. Eén van deze villa's is de villa Lurmann die werd opgenomen als bouwkundig erfgoed en beschermd is als monument (Figuur 27).

ID	Omschrijving	Datering
14676	Ensemble van villa's	Eind 19 ^{de} – begin 20 ^{ste} eeuw

Figuur 27: Overzicht van de beschermde stads- en dorpsgezichten binnen een straal van 500m

4.1.2 CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS (CAI)

De CAI-meldingen op een zelfde landschappelijke locatie nabij het studiegebied zijn beperkt tot de abdij van Kortenberg, een 17de-eeuwse kapel en een 18de-eeuwse muntschat. Het dient echter opgemerkt te worden dat er een hiaat is in het archeologisch onderzoek te Kortenberg. De rijke geschiedenis van het dorp wordt uitgebreid beschreven in historische bronnen, maar archeologisch onderzoek is steeds uitgebleven. Bijgevolg is het archeologisch potentieel mogelijk hoger dan eerst zou aangenomen worden op basis van de CAI-meldingen (Figuur 28 - 31).

Figuur 28: DHMVII met aanduiding van de CAI-locaties en de bekrachtigde archeologienota's en nota's in de omgeving van het studiegebied.

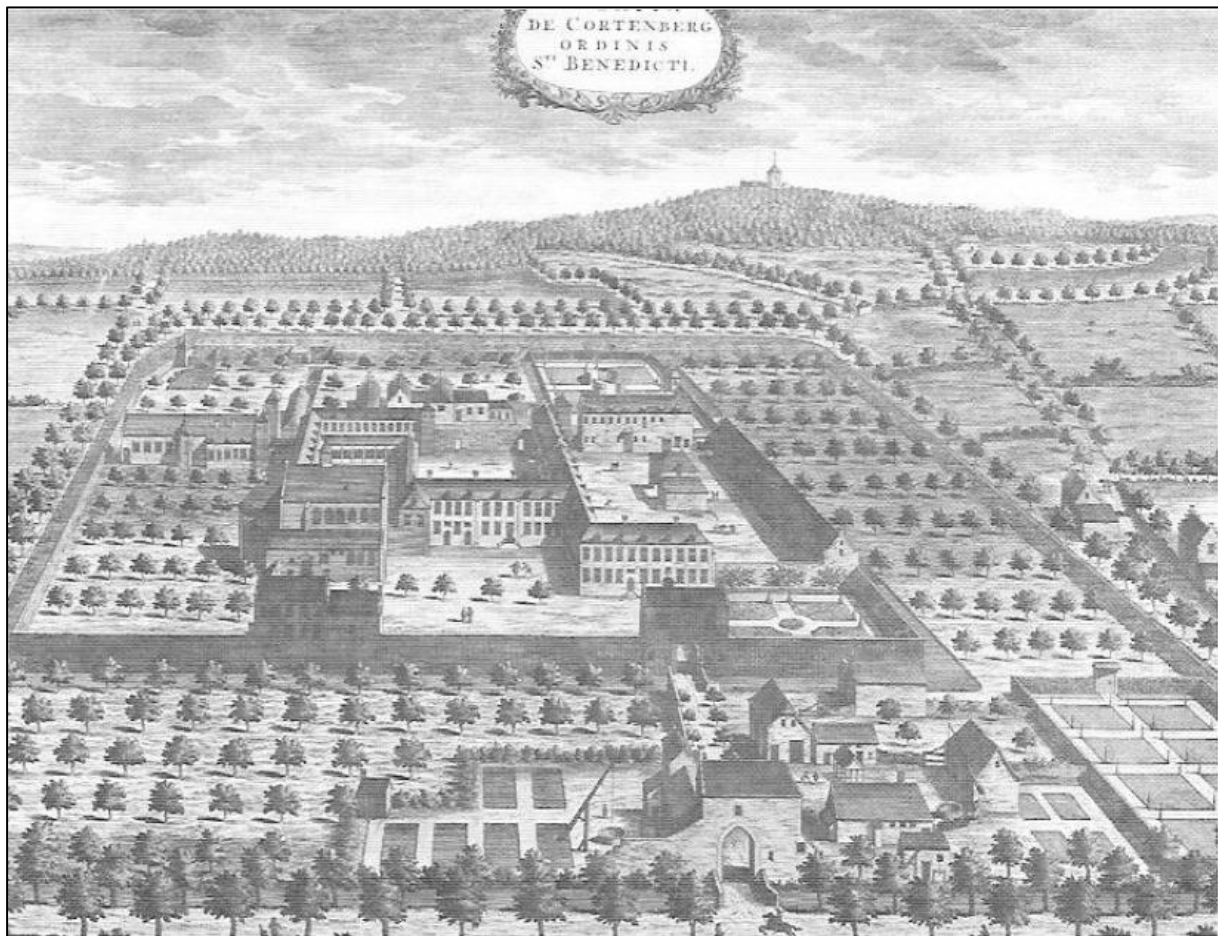
ID	Omschrijving	Datering
1926	Munten (losse vondst)	Oostenrijkse periode (18 ^{de} eeuw)
1972	Kapel	17 ^{de} eeuw
6059	Abdij van Kortenberg	Late middeleeuwen

Figuur 29: Overzichtstabel CAI binnen een straal van zoom

○ ID 6059

De abdij van Kortenberg was een voormalige Benedictijnenvrouwenabdij gesticht door Godfried I van Brabant in de 13de eeuw. De resten bestaan onder andere uit een gotische spitsboogpoort; een poortgebouw en een omheiningsmuur. Er werden wijzigingen aangebracht tussen de 18de en 19de eeuw. In 1095 werd echter al vermelding gemaakt van een

vestiging van kluizenaressen op de Curtenberg, die later omgevormd zou worden tot de abdij van Kortenberg. In 1312 werd in deze abdij het Charter van Kortenberg getekend door Hertog Jan II van Brabant. Dit document kan beschouwd worden als de eerste grondwet van Brabant.

Figuur 30: De abdij van Kortenberg weergegeven op de Sanderuskaart (ca. 1659)

Figuur 31: De abdij van Kortenberg in de huidige situatie (Erfgoedhuis Kortenberg vzw, 2017).

4.1.3 ANDERE ARCHEOLOGISCHE BRONNEN

Figuur 28 geeft een overzicht van de bekrachtigde archeologienota's en nota's in de nabije omgeving van het studiegebied. Een aantal die zich op dezelfde landschappelijke locatie als het studiegebied bevinden, worden hieronder besproken:

Voor het nieuwbouwproject aan de Brouwerijstraat 49-65 te Kortenbergh werd reeds een archeologienota opgesteld (ID 4069), waarvan akte werd genomen. Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek en eerder uitgevoerd booronderzoek, werd besloten om in het studiegebied een proefsleuvenonderzoek uit te voeren (Praet 2017).

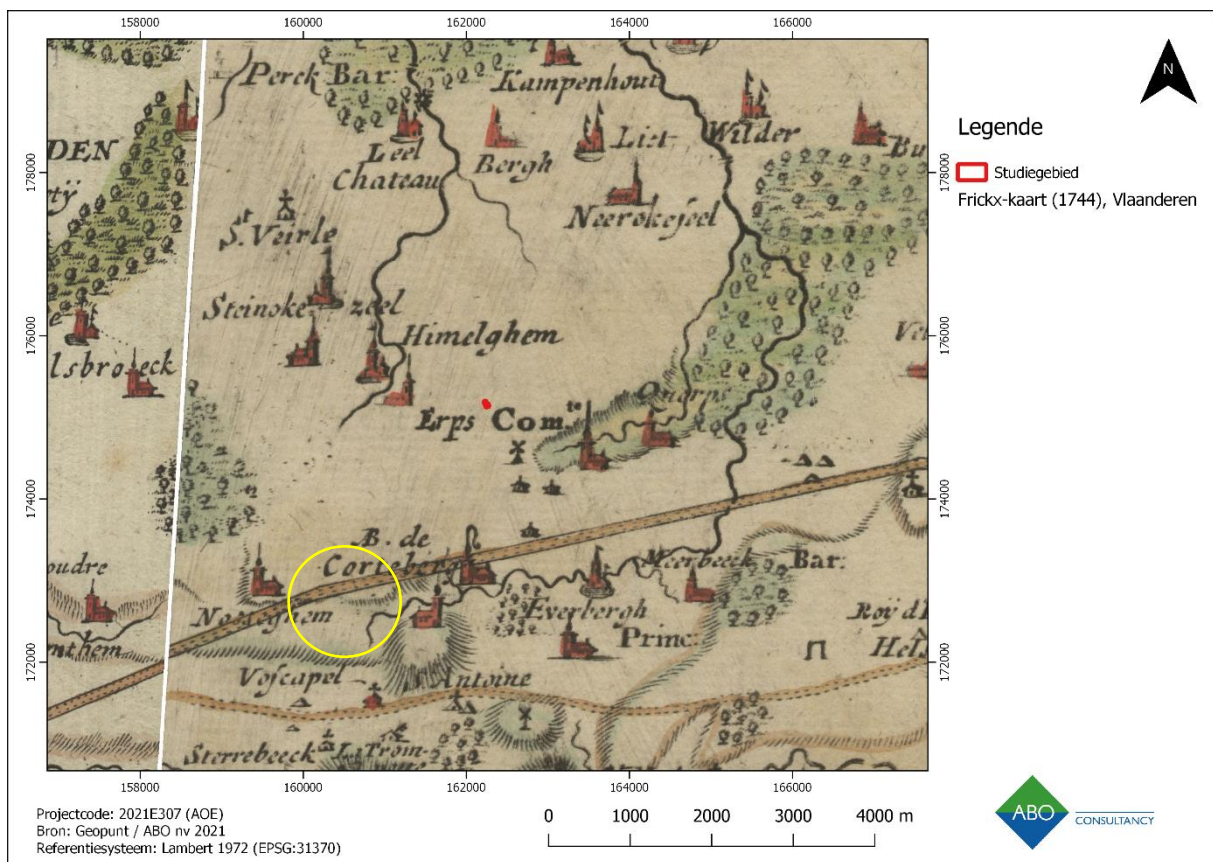
In het kader van stedenbouwkundige handelingen aan de Leuvensesteenweg 348 te Kortenbergh werd een archeologienota opgesteld (ID 17646). Op basis van de landschappelijke ligging, de archeologische indicatoren in de omgeving (steentijd tot nieuwe tijden) en de nabijheid van de abdij van Kortenbergh, diende verder vooronderzoek te gebeuren. Uit het verslag van resultaten kwam naar voor dat verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven de meest aangewezen methode was om het plangebied te onderzoeken (Acke et al. 2021).

Uit de archeologienota (ID 14498) die werd opgesteld voor een nieuwbouwproject op de locatie Engelenbergh te Kortenbergh, bleek dat verder vooronderzoek in de vorm van een proefsleuvenonderzoek noodzakelijk was. Dit werd gebaseerd op de landschappelijke ligging en de archeologische vindplaatsen in de omgeving uit het neolithicum en de Romeinse tijd. De potentie liep evenwel door tot de late middeleeuwen. Gezien de reeds aanwezige verstoring binnen het onderzoeksgebied, werd de kans op het aantreffen van sporen echter laag bevonden (Heirbaut 2020).

4.2 CARTOGRAFISCHE BRONNEN

4.2.1 FRICXKAART (CA. 1712)

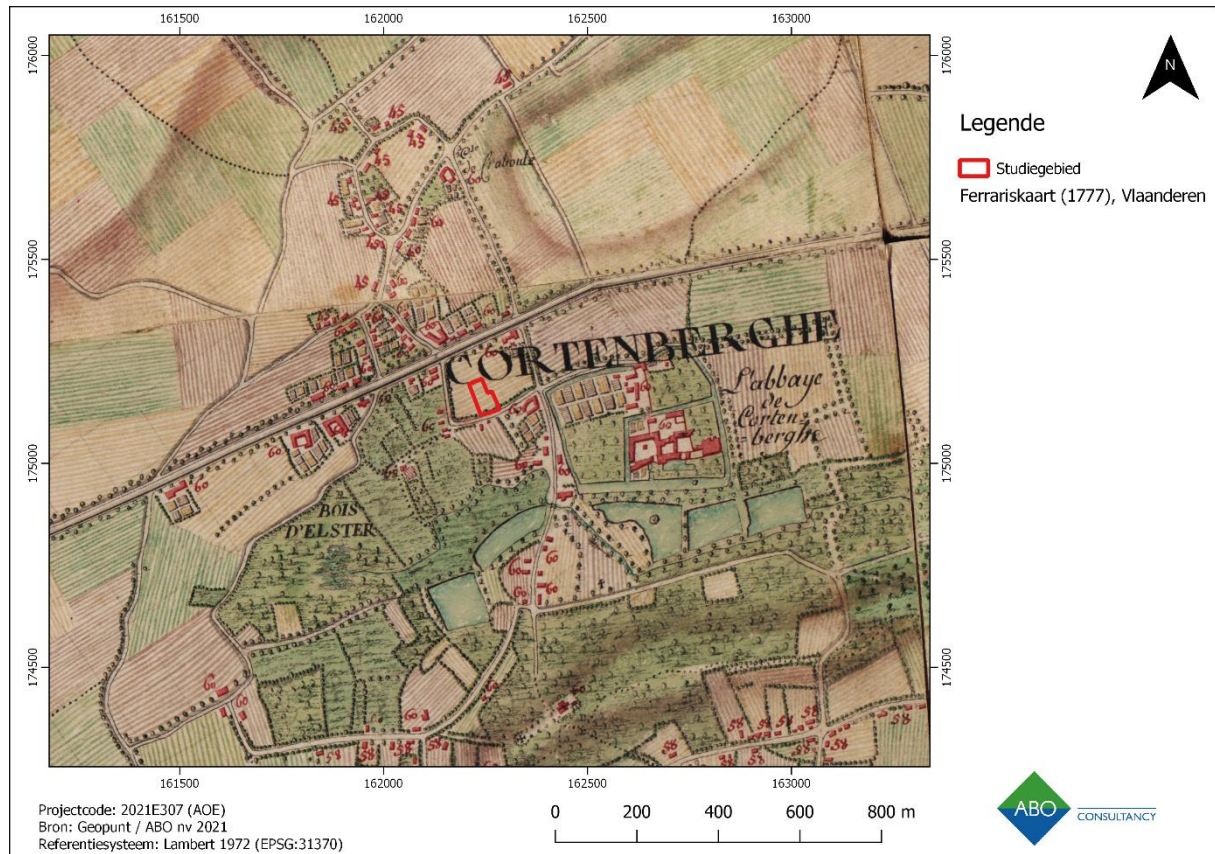
De abdij van Kortenberg is aangeduid op de Fricxkaart, net ten zuiden van de weg die tussen Brussel en Leuven loopt. Verder naar het zuiden toe zijn enkele hogere heuvels zichtbaar, met een kerk of molen erop (Figuur 32). Wegens de beperkte graad van detail van de Fricxkaart is het niet mogelijk om een verdere analyse van deze kaart te maken. Op de kaart is het onderzoeksgebied namelijk ten noorden van Kortenberg aangegeven, terwijl het in werkelijkheid net ten zuiden van de historische kern en ten westen van de abdij van Kortenberg ligt. Mogelijke oorzaken hiervoor zijn de incorrecte schaal van de kaart en de onjuiste georeferentie. Om deze redenen wordt de Fricxkaart daarom enkel gebruikt om een indicatie te geven van het vroegere landschap.

Figuur 32: Fricxkaart met aanduiding van het studiegebied. De gele cirkel geeft aan waar het studiegebied eigenlijk hoort te liggen.

4.2.2 FERRARISKAART (CA. 1770- 1778)

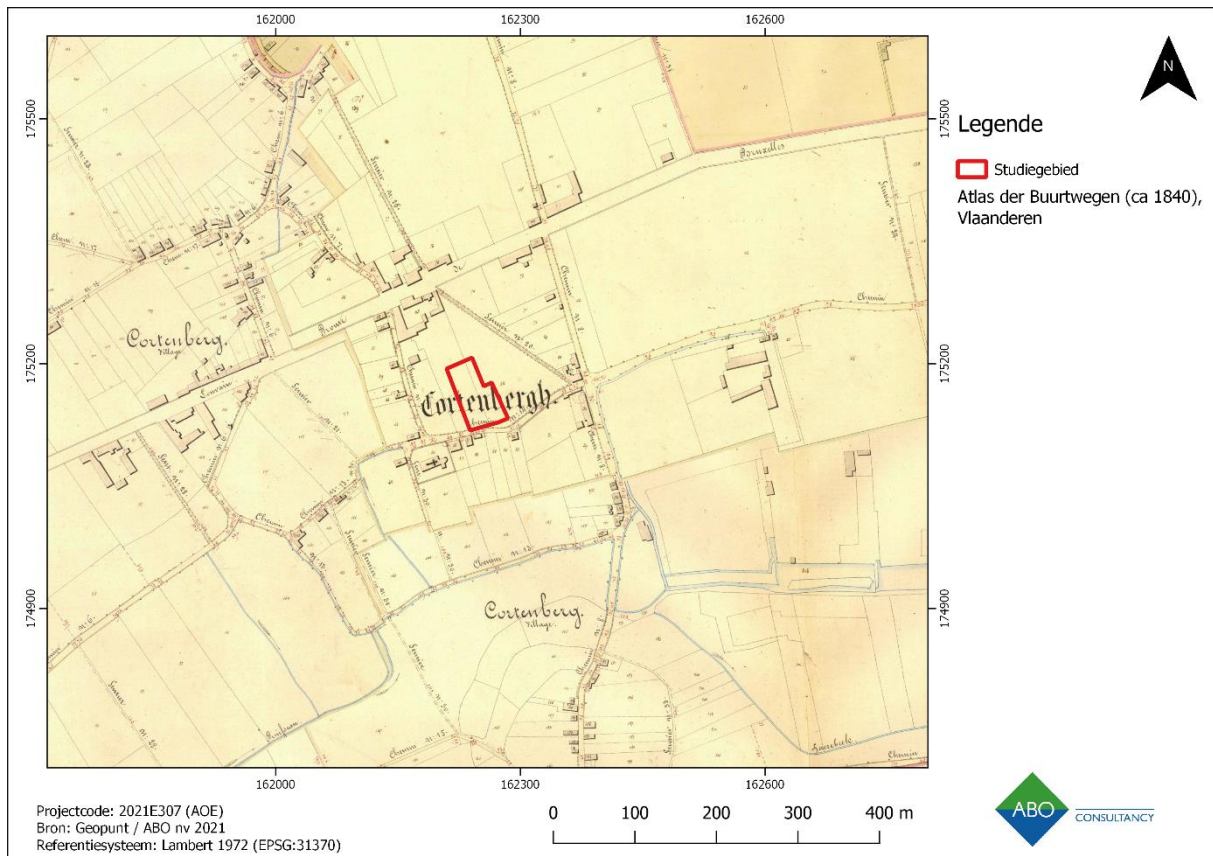
Op de Ferrariskaart is het studiegebied in gebruik als akkerland. Het tracé van de Brouwerijstraat is reeds gevormd. De bewoning ter hoogte van de dorpskern van Kortenberg bestaat uit huizen met (moes)tuinen. De abdij van Kortenberg bestaat uit een groot gebouwencomplex met veel bijgebouwen, (moes)tuinen en een grachtensysteem. Eén van deze grachten is de huidige Abdijbeek. Het zuidelijke deel van Kortenberg bestaat uit bosrijk gebied (*Bois d'Elster*) en het huidige Plantsoenbos binnen een anderzijds agrarisch landschap (Figuur 33).

Figuur 33: Ferrariskaart met aanduiding van het studiegebied.

4.2.3 ATLAS DER BUURTWEGEN (CA. 1840)

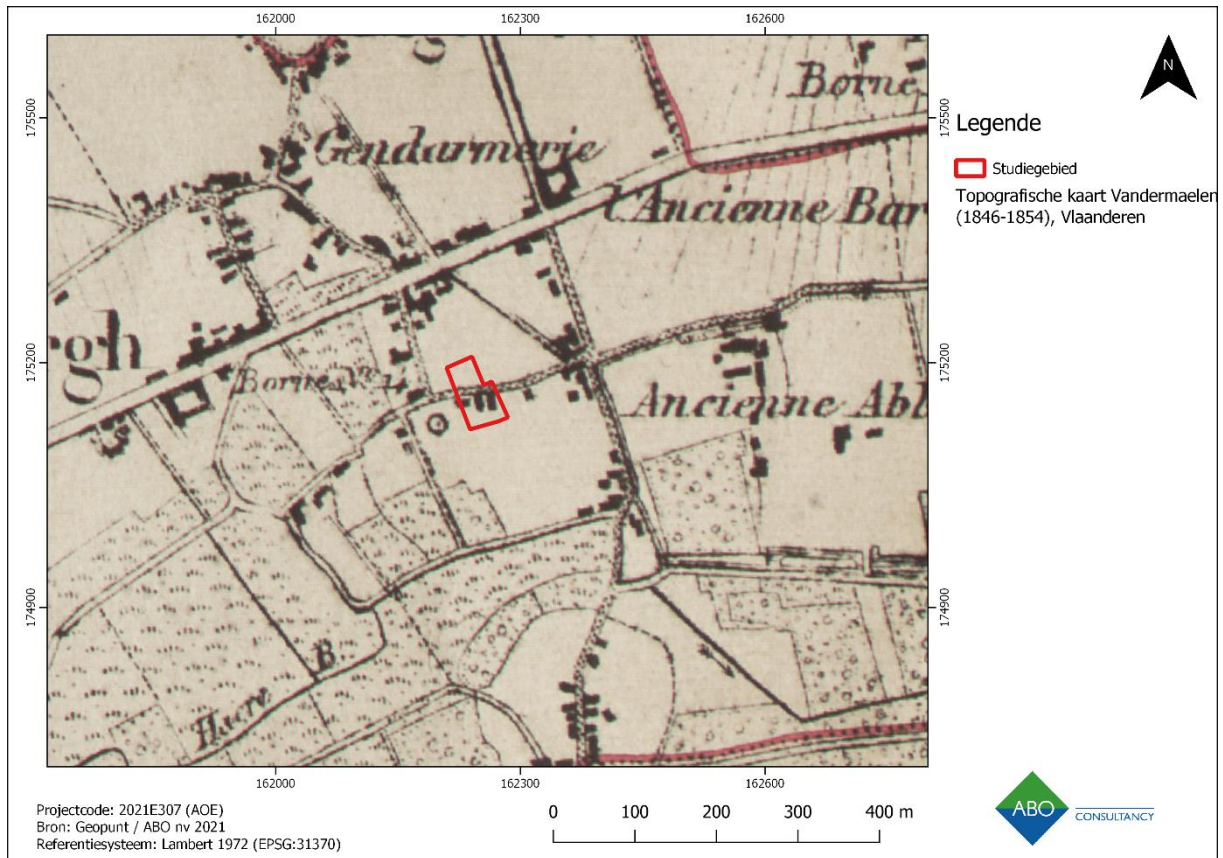
De bebouwing neemt toe als we de Atlas der Buurtwegen vergelijken met Ferrariskaart, ook langsheen de Brouwerijstraat, zij het vooral de zuidelijke zijde. De pastoriekerk van Sint-Amandus is voor het eerst aangeduid ten zuidwesten van het studiegebied. De abdij van Kortenberg wordt niet expliciet vermeld. De Molenbeek is aangegeven met de naam *Wasbeek* en stemt overeen met het huidige tracé van de waterloop (Figuur 34).

Figuur 34: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het studiegebied.

4.2.4 VANDERMAELENKAART (CA. 1846-1854)

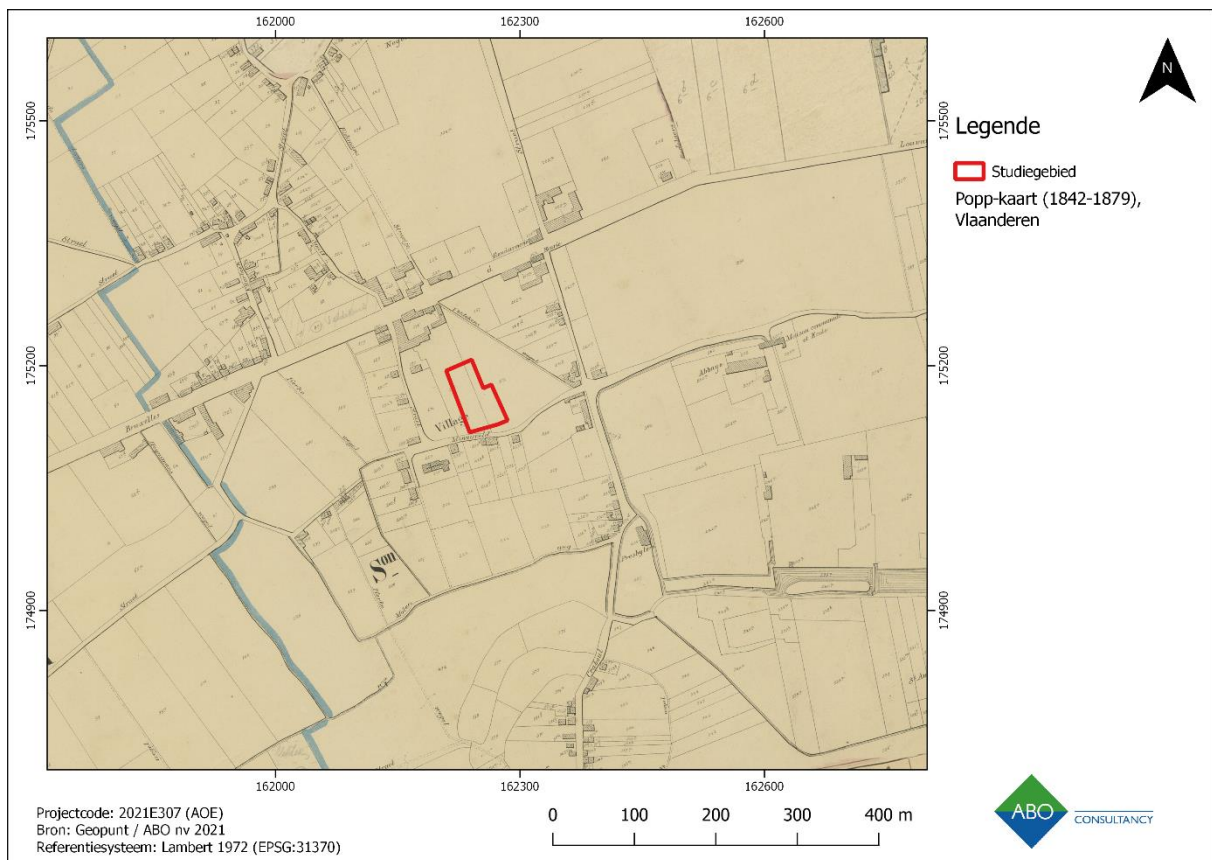
De situatie op de Vandermaelenkaart is nagenoeg dezelfde als de situatie op de Atlas der Buurtwegen. De abdij wordt opnieuw bij naam vermeld en het zuidelijke deel is nog steeds in gebruik als weiland of bosgebied (Figuur 35).

Figuur 35: Vandermaelenkaart met aanduiding van het studiegebied.

4.2.5 POPPKAART (1842-1879)

Op de Poppkaart zijn weinig verschillen op te merken met de vorige kaarten. Het onderzoeksgebied is nog steeds onbebouwd (Figuur 36).

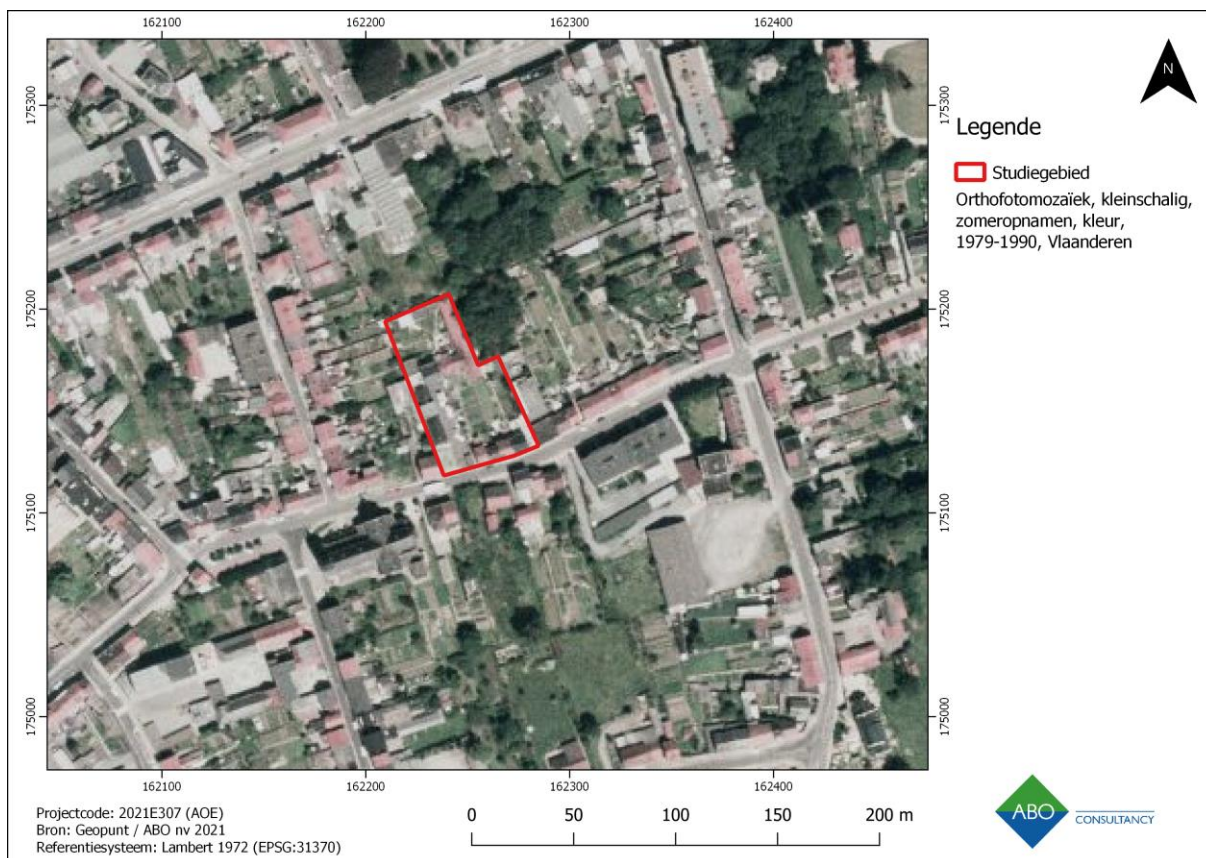
Figuur 36: Poppkaart met weergave van het studiegebied.

4.3 RECENTE LANDSCHAPSVERANDERINGEN

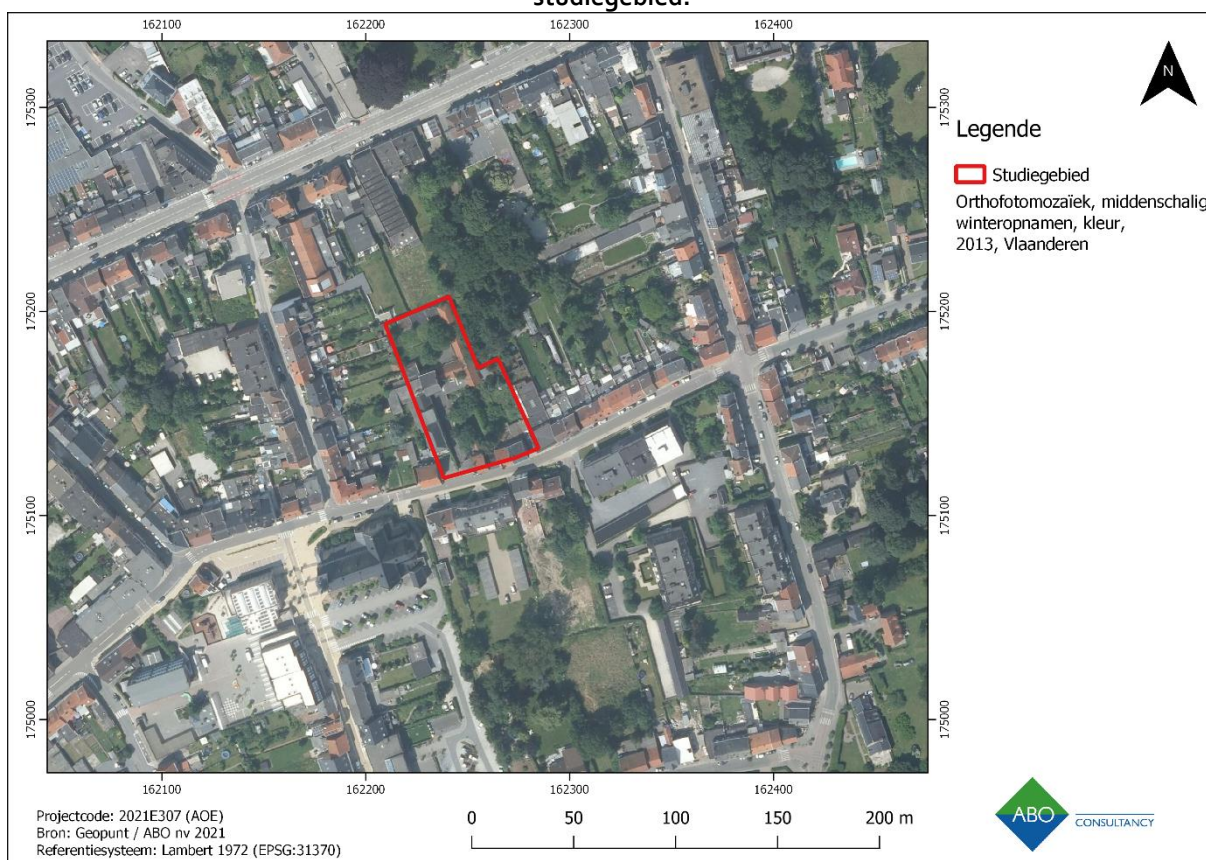
Tussen de Vandermaelenkaart en de eerste luchtfoto's is de bebouwing toegenomen en is nu ook het noordelijke deel van de Brouwerijstraat bebouwd. Het studiegebied is nu ook bebouwd. De huizen zijn vaak voorzien van achterliggende tuinen, zoals te zien is op het centrale deel van de orthofoto's (Figuur 37 - 39). De situatie is onveranderd gebleven tussen 1971 en de huidige situatie.

Figuur 37: Orthofotomozaïek (kleinschalige zomeropname uit 1971) met weergave van het studiegebied.

Figuur 38: Orthofotomozaïek (kleinschalige zomeropnamen genomen in juli 1990) met weergave van het studiegebied.

Figuur 39: Orthofotomozaïek (grootschalige winteropnamen uit 2013) met aanduiding van het studiegebied.

5 BESLUIT

5.1 INTERPRETATIE EN DATERING

Op basis van een landschappelijke en archeologische analyse (hfst. 3 en 4) kan een inschatting gemaakt worden van de aard en ouderdom van eventuele archeologische vindplaatsen ter hoogte van het studiegebied.

Het studiegebied ligt op een lokale leemdepressie net ten noorden van het Brabants Plateau, nabij de Abdijbeek en Molenbeek. De nabijheid van rivieren was belangrijk tijdens het paleolithicum en mesolithicum vanwege de beschikbaarheid van drinkwater, biodiversiteit en grote voedselrijkdom. Desalniettemin zocht men in deze periode droge zandruggen om zich op te kunnen vestigen. Aangezien het studiegebied zich in een laag gelegen gebied bevindt, is het onwaarschijnlijk dat men zich hier zou vestigen. Waarschijnlijker lijkt dat men hogere en drogere plaatsen opzocht. Er zijn dan ook geen aanwijzingen voor prehistorische vondsten in de directe omgeving.

Vanaf het neolithicum wordt bodemvruchtbaarheid een bepalend criterium voor het oprichten van nederzettingen. Gronden die makkelijk bewerkbaar, goed gedraineerd en chemisch/fysisch vruchtbaar waren, werden eerst in cultuur genomen, daarna volgden armere gronden. De leemgronden ter hoogte van het studiegebied zijn relatief goed geschikt voor landbouw. Dit wordt bevestigd door cartografische bronnen uit de 18de eeuw en later. Er zijn echter geen aanwijzingen voor neolithische vondsten of sporen in de nabije omgeving. Op grotere afstand (> 1km) werden wel neolithische vondsten aangetroffen aan de Runderenberg, Villershof, Lelieboomgaarden en Lang Eersel.

In de wijde omgeving zijn er geen archeologische sporen en/of vondsten gekend uit de metaaltijden.

Het studiegebied ligt vlakbij het centrum van Kortenbergh, ten westen van de abdij van Kortenbergh. Deze abdij dateert uit de 13de eeuw en is nog steeds zichtbaar binnen het huidige landschap. Op basis van renovaties die hebben plaatsgevonden en het bouwkundige erfgoed dat nog bewaard is gebleven, kunnen we stellen dat Kortenbergh een bloeiperiode kende in de 17de-18de eeuw. Het studiegebied is echter steeds onbebouwd akkerland gebleven tot aan de eerste beschikbare luchtfoto's (vanaf 1971). Toch valt het niet uit te sluiten dat er archeologische resten kunnen aangetroffen worden ter hoogte van het studiegebied vanwege de ligging vlakbij het dorpscentrum en de abdij van Kortenbergh.

5.2 INSCHATTING POTENTIEEL TOT KENNISVERMEERDERING

Het potentieel tot kennisvermeerdering bestaat hier voornamelijk uit het aantreffen van sporen en/of structuren vanaf de 17de eeuw. Hierbij dient echter wel opgemerkt te worden dat hoewel Kortenbergh en de regio rondom de abdij historisch goed gekend zijn, dit niet het geval is op archeologisch vlak. De lage ligging en leembodems duiden erop dat het studiegebied geschikt was voor landbouw. Het is dus mogelijk dat oudere structuren zoals boerderijen van de abdij (tienden), zich op deze plaats bevonden. Het agrarische karakter wordt bevestigd door de cartografische bronnen. Zowel de cartografische bronnen als de inventarissen van het onroerende erfgoed, duiden erop dat Kortenbergh zich voornamelijk in de 17de eeuw ontwikkelde. Er kunnen echter ook oudere resten (vanaf de 11de eeuw) aangetroffen worden, die gerelateerd zijn aan de abdij van Kortenbergh. De nabijheid vlakbij het dorpscentrum alsook de ligging vlakbij de abdij duiden op een mogelijk archeologisch potentieel, ondanks dat het studiegebied vermoedelijk steeds in gebruik is geweest als akkerland tot na de 19de eeuw. Het potentieel tot kennisvermeerdering is dan ook matig.

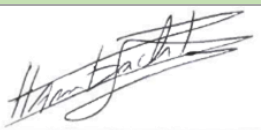
5.3 SAMENVATTING

Deze archeologienota werd opgesteld door ABO NV naar aanleiding van een nieuwbouwproject aan de Brouwerijstraat. Ten eerste werd op basis van de beschikbare informatie nagegaan of er archeologische resten te verwachten zijn op het terrein. Ten tweede werd nagegaan hoe goed deze archeologische resten zijn bewaard en in hoeverre ze zijn bedreigd door de geplande bouwwerken. Ten derde werd nagegaan wat het potentieel tot kennisvermeerdering is.

- 1) Uit het historisch, archeologisch, cartografisch en landschappelijk onderzoek (hfds. 3 en 4) blijkt dat het studiegebied gelegen is in een lokale leemdepressie, vlakbij de Abdijbeek en de Molenbeek in de nabije omgeving. Er zijn slechts weinig archeologische sporen of vondsten in de nabije omgeving, met uitzondering van de abdij van Kortenbergh, ondanks de ligging van het studiegebied vlakbij het centrum van Kortenbergh. Dit kan echter te wijten zijn aan een hiaat in het archeologisch onderzoek te Kortenbergh. De naburige gemeenten zijn namelijk wel rijk aan archeologische sporen en structuren. De cartografische bronnen wijzen uit dat het studiegebied steeds in gebruik is geweest als akkerland en pas in een late fase – na de 19de eeuw – bebouwd is.
- 2) Uit een analyse van het huidige landschap blijkt dat het studiegebied deels verstoord is door de aanwezige bebouwing. Het studiegebied bevindt zich dan ook in een bebouwde zone, waar menselijke ingrepen het bodemarchief sterk hebben verstoord. De gebouwen ter hoogte van het studiegebied zijn dan ook voorzien van een kelder of hebben funderingen tot -2.5mMV. De geplande bouwwerken gaan door de aanleg van de kelder echter dieper dan de reeds aanwezige verstoringen, waardoor mogelijke archeologische resten bedreigd worden. Op de locaties waar geen bebouwing aanwezig is werden boringen uitgevoerd die duiden op een onverstoorde bodem waarbij de mogelijke archeologische resten goed bewaard kunnen zijn. Hoewel de aanleg van de groenzone en de verhardingen geen diepgaande bodemverstoringen veroorzaken, kan compactie optreden waardoor het bodemarchief wel geraakt kan worden.
- 3) Het potentieel tot kennisvermeerdering is matig. Er zijn indicaties dat het studiegebied steeds in gebruik is genomen als landbouwgebied tot na de 19de eeuw. Het kan echter niet worden uitgesloten dat het studiegebied een zeker archeologisch potentieel bevat vanwege de ligging vlakbij het dorpscentrum en de abdij van Kortenbergh. Daarnaast is er zeker een potentieel tot kennisvermeerdering, gezien het geringe archeologische onderzoek dat in deze gemeente heeft plaatsgevonden, ondanks de rijke historie van de abdij van Kortenbergh.

Op basis van bovenstaande argumenten kan niet worden uitgesloten dat er nog archeologische resten kunnen worden aangetroffen. Bijgevolg wordt een archeologisch vooronderzoek in uitgesteld traject, met ingreep in de bodem geadviseerd voor het volledige studiegebied.

6 KWALITEITSCONTROLE EN ONDERTEKENING

Naam	Functie	Handtekening	Datum
Patrick Hambach	General director		9 juni 2021
Toon Moeskops	Business Unit Manager		9 juni 2021
Anouk Van der Kelen	Archeoloog/ Kwaliteitsverantwoordelijke		9 juni 2021

7 BIBLIOGRAFIE

Acke, B., Bracke, M., Wyns, G., 2021. Archeologienota Kortenbergh Leuvensesteenweg 348. Moerbeke-Waas.

Goossens E., Gullentops F., Vandenberghe N., 2007. Kaartblad 32: Leuven. Toelichtingen bij de quartairgeologische kaart van België – Vlaams gewest. Ministerie van de Vlaamse gemeenschap, afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie, Brussel.

CadGIS 2017: Kadasterkaarten [online], http://ccff-test1.minfin.be/cadgisweb/?local=nl_BE (geraadpleegd op 26 mei 2021).

Geoportaal Onroerend Erfgoed: Centraal Archeologische Inventaris [online], <https://geo.onroerenderfgoed.be/> (geraadpleegd op 26 mei 2021)

Geopunt Vlaanderen 2021: Basiskaarten (orthofoto's 1971/2020; GRB, topografische kaart (klassieke reeks)) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 26 mei 2021).

Geopunt Vlaanderen 2021: Historische kaarten (Ferraris, Atlas van Buurtwegen, Vandermaelen, Popp) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 26 mei 2021).

Geopunt Vlaanderen 2021: Bodemkaarten (Bodemtypes, Bodemgebruik, Bodemerosie, Tertiaire formaties, Quartaire formaties) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 26 mei 2021).

Heirbaut, E. & Dockx, C., 2020. Cohousing aan de Engelenstraat te Kortenbergh. Archeologienota. LARes-rapport 224. Halle-Zoersel.

Nationaal Geografisch Instituut (NGI): Topografische kaart (1:10.000), [Online], www.ngi.be (geraadpleegd op 26 mei 2021).

Praet, M., 2017. Archeologische evaluatie van het bodemarchief aan de Brouwerijstraat 49-59 te Kortenbergh. ABO Archeologische Rapporten 453. Gent.

Van Ranst E & Sys C., 2000, *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaarten van Vlaanderen (Schaal 1:20 000)*, Laboratorium voor bodemkunde, Universiteit Gent, Gent.